

MAI
MAGYAR ARCÉLEK

I. KÖTET

ÍRTA:
SCHMIDT ATTILA

BUDAPEST

„Otthon”-nyomda (Kis Iván) Budapest, IX.. Lónya yutca 50. — Telefon: Aut. 872—87.

Előszó.

Nemzeti katasztrófánk gyötrelmei nem értek véget. Ádáz szomszédaink keselyű-karmaikat drága hazánk szent testébe vágták, darabokra marcangolták s most sátáni vigyorgással lesik, mikor versünk halálra. Ostromolt várban élünk, melynek minden épkézláb embere harcos legyen, még pedig a javából, tíz ember munkáját végezze, hogy országunk a talpán megállhasson.

A mai magyar élet néhány jelesének arcélét kívánom megrajzolni, szellemi és erkölcsi erőit revelálni, azokét, kik tanúságot tesznek arról, hogy vannak fiai e hazának, kik tudnak önzetlenül munkálkodni, példát mutatni, heroikus törekvéseikkel a magyar élet kincsházát gyarapítani s alája olyan fundamentumot rakni, melyen az utánunk jövők biztosan megállhatnak, melyre biztosan építhetnek, melyen ismét magyar lesz a magyar.

Bárcsak e könyv öregbíténé ama nemes gárda harcosainak számát, kiknek lelkében olthatatlanul lobog a magyar erő lángja, tűrhetetlenül ég a hit, hogy újra lángkévüket fog szórni mai ködbeborult napunk s visszaszerezzük a történelmi nagy Magyarországot.

A tábornagy.

A koronázó város csendjét zaj, lárma, muzsikaszó, hangos vigadozás váltja fel. Fényes alkalomra, nádorválasztásra gyűlnek a rendek.

A vélemények megoszlanak. Némelyek Forgáchot, mások Zichyt, ismét mások Károlyit akarják a nádori székbe ültetni.

— II. Leopoldusnál jobb királyt nekünk a gondviselés nem adhatott, — szólal meg Pray György, a jeles történétíró. — Nemzetünk ismét szabad. Válasszuk meg a király nyegedik gyermekét, Sándor Leopoldust nádorrá.

— De hiszen a nádorispáni méltóság elnyerése a magyar arisztokrácia vágyainak netovábbja, — veti közbe Andrassy.

— Magyar arisztokratát ezidőszerint nem látok alkalmasnak a nádorságra, — folytatja Pray. — Kire bizhatná bátrabban a király az ország kormányzását, mint a fiára?

— Azután meg a királyfi szereti a magyart, — teszi hozzá Károlyi — mindig magyar ruhában jár.

Másnap a rendek ezt kiáltották: Vivat Sándor Leopoldus, Magyarország nádorispánja.

Így lett a 18 éves Sándor főherceg a „Magyar nemzet gyönyörűséges virágzála.”

— Dörögjön az ágyú, — parancsolá a király kitörő örömmel — akár ezret is löjjenek.

Az első Habsburgnádort a történétírók sajátos termé-

szetünek mondják. Magába zárkózott, lelke sohase nyílt meg férfi, még kevésbé nő előtt; de mindenkit szívesen meghallgatott.

Sokat tanult, Magyarország javán, előhaladásán fáradhatatlanul munkált, tetteivel a nemzet bizalmát teljesen kiérdemelte.

Korán, 23 éves korában szállt sírjába. Állítólag Luxemburgban egy tűzijáték alkalmával halálra égett.

A nemzet őszintén megsiratta.

Ekkor Ferenc király a fiát, a 18 éves Józsefet küldte kormánybiztosul az országba, kit a magyarok úgy megszeretnek, hogy két év multán nádorrá választják.

A magyar történelem nem ismer palatinust, kinek annyi minden hirdetének lelkes hazaszeretetét, lankadatlan munkakedvét, jótékonyágát, mindenre kiterjedő figyelmét. Az ország első zászlósi méltóságát egy félszázadnál tovább viselte, igazi nádorispán volt, az alkotmány őre, közbenjáró a nemzet és király között, a nemzeti had vezére. Bölcsője Flórencben, az Arnó mellett ringott. Itt szította magába a szépérzékét, a tudományok szeretetét.

Élete egy félszázados történet, telve a legnagyobb változásokkal, borúval, derűvel.

A bécsi kormány túlkapásait minduntalan mérsékelni iparkodik s ugyanakkor tartja a nemzetben a jobb jövőbe vetett hitet. Aggódik a magyarral a vészes időkből, vele örül nemzeti vívmányainak. Szereti a népet, enyhíti a köznyomort, a hozzájáruló szegénységgel atyailag bánik.

1810-ben Buda alvárosának 600 háza égett le, az oltásban élénk részt vett, orrán égési sebekkel távozott. A pesti nagy árvíz után jótékonyágáért nevét hálásan emlegették.

A Magyar Tudományos Akadémia egyik első alapítója 10.000 forinttal, a Ludoviceum az ő pártfogása mellett épül, a vakok intézete az ő jó szívét hirdeti, a Gazdasági Egylet, a Kisfaludy Társaság, a Természettudományi Társulat az ő védnöksége alatt kap lendületet.

Wesselényinek, Kossuthnak, Lovassynak amnesztiát eszközölt ki. A Kossuth-alapította Védegyletet a bécsi rendelet betiltotta, ő ezt a rendeletet sohase hirdette ki.

Legfőbb gondja Pest emelése. Szépségbizottságot létesít. A Városligetet parkká, a Margitszigetet paradicsommá alakítja.

Augusztus római császár téglá-Rómát talált, márvány-Rómát hagyott hátra, József nádor kis falu-Pestet talált ízléstelen, szegényes házikókkal, kövezetlen, sötét utcákkal és pompásan fejlődő Pestvárost hagyott hátra palotákkal, díszes házsorokkal, műintézetekkel, épülő lánchíddal.

Annyira szerette Pestet, hogy végperceiben palotája ablakához vitette magát, hogy még egyszer lássa az ő kedves városát.

Nagy nevét a József-műegyetem, a József fiárvaház, a József-tér viseli, Pest városa pedig a József-téri nagy érc-emlékművel fejezte ki háláját.

Kossuth így magasztalta érdemeit:

„A kor, melyet jelenleg élünk, viszontagság és pártok kora, melynek jelszava küzdelem s e küzdelemben a testvériség kötelékei megszakadoztak. De ott állott harcaink közepette az ősz nádor s patriarchal szelídséggel emlékeztetett, hogy küzdésünk között is testvérek vagyunk, ő látta felébredni hosszú álmából a nemzetet. Látta pályája kezdetén a nemzeti nyelvet megvonulni alacsony kunyhóban s látta pályája végén ugyanazt a trónra emelve. Akinek a karján nyelvünk a trónig emelkedett, az ő, a nemzet nádora volt.”

Nem a nádori szék emelte ki, de ő tette azt őszinte szeretet és mély tisztelet tárgyává, melyet oly bölcsen, jótékonyan töltött be.

Egymaga annyit dolgozott, mint egy hivatal.

A királyi család fájába a magyar ágat ő oltotta be a maga és még inkább utódai által.

Fiát, István nádort (Palatinus Pistát) az aura popula-

ris emelte magasságra, mindamellet nem volt benne se kevéség, se vakbizalom a jövő iránt.

Ennek fitestvére, József a Habsburgház e magyar ágának egyik legnemesebb hajtása.

Aldott emlékü szülei magyar földön, magyar szokások, magyar erkölcsök közt, magyar szellemben nevelték, magyarrá is lett minden izében s a zsarnokuralom alatt nem valami szívesen látott vendége Bécsnek, annál kedvesebb, népszerűbb itthon. A nép között számtalan adoma jár ma is az ő magyar úri gondolkodásáról, lovagiasságáról.

A posz-osztrák háború majdnem minden ütközetében résztvett. Hidegvér, személyes bátorság jellemzi minden ténykedését.

Az övénél népszerűbb nevet keresve sem találhattak volna, mikor a magyar honvédség élére vezetőt kerestek. A nemzet örömujjongással fogadta főparancsnoki kinevezését.

De nemcsak katonai érdemei miatt örvendett népszerűségének, hanem mindig *magyar főherceg* volt. Minden nemzeti ügyet, társadalmi mozgalmat hathatósan támogattott.

A cigánykérdés megoldásának kísérletei az ő nevéhez fűződnek. Cigány nyelvtant írt. Résztvett az „Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képben” szerkesztésében.

Az Akadémia tiszteleti tagjául, a budapesti és kolozsvári egyetem díszdoktorává választotta.

Fia, József, a mi királyi hercegünk, nagynevű atyjának méltó nagy fia, teljesen magyar nevelésben részesült.

Korán a hadsereg kötelékébe lépett, hol minden fegyvernemben szolgált. Közben jogi tanulmányokat végzett. A világháborúban első fegyverténye volt Sabác bevétele.

A lemergi csatában három napos küzdelemmel felgöngyöltette a szemben álló orosz had egy részét s Dornfeldig verte vissza. Sok zsákmány, hadifogoly lett a harc vége.

Az uzsoki hágóból kiemelte az oroszokat egy háttámadással és Samborig verte őket.

A Doberdón kilenc hallatlanul heves csatában védte a Karszt fensíkját, mikor két ízben megsebesült.

Később parancsnoka lesz a keleti arcvonalnak, mely Predeáltól a Prutig terjedt. Visszavette Erdélyt, Bukovinát.

Mikor a kelet elcsendesült, Olaszországban a 6. hadsereg parancsnoka lett és a piavei szerencsétlen csatában csupán ő ért el eredményt, amennyiben elfoglalta Montellót.

Ezután átvette Conrádtól a tiroli hadseregek parancsnokságát.

Ő volt az egyetlen tábornok, ki az Ortler-csúcson (3902 m.) meglátogatta csapatait. Egyébként mindenütt bejárta a tűzvonal egy-egy részét mindennap.

Megfogadta, hogy a Száván, Dunán ellenség nem jön át, ha a magyar csapatokat az ő parancsnoksága alá helyezik. Meg is teszi az ő honvédjeivel, kik tűzbe, vízbe mentek volna érte, ha a forradalom ki nem tör. Ekkor haza sietett október 27-én, de későn.

Tisza István e szavakkal fogadta: „Most már elkésett. Fenséged makulátlan nevét be fogják mocskolni, de segíteni már nem lehet.”

A proletárdiktatúra alatt itthon maradt, várva az alkalmat, mikor segíthet hazájának. 1919-ben átvette az ország kormányzóságát, de a román megszállás alatt kénytelen volt lemondani.

Katonai érdemeiért több német és török kitüntetés érte, itthon az összes háborús kitüntetéseket megkapta — hogy mást ne említsek — kiérdemelte a Mária Terézia-rend középkeresztjét, a Szent István-rend nagykeresztjét a hadi ékítványekkel és kardokkal. 1916-ban *vezérezredes*, 1918-ban *tábornagy*.

Fáradhatatlan emberbaráti működésében hűséges segítő-társa, fenséges hitvese, Augusztia főhercegasszony, a boldog emlékezetű I. Ferenc József király unokája.

Tudományos működéséért a József-műegyetem, a budapesti és a kolozsvári egyetem díszdoktorává avatta.

Az aranygyapjas rend lovagja.

Ma társadalmi életünk vezérlő egyénisége.

Irodalmi hivatottságát mutatja „Erdei magány és egyéb vadásztörténetek” c. munkája, melyben az érzések közvetlensége, ideálisan fenkölt szelleme megkapja az olvasót. Afrikai útleírásait a Századok Legendái 1913. évfolyamában tette közzé. A Kisfaludy-Társaság tagja.

Most lapozgassunk legjelentősebb, történelmi szempontból páratlan értékű munkájában, melynek címe: A világ-háború, amilyenek én láttam.

Minden sorából törhetetlen kötelességérzet, nagy katonai tudás, messzevágó politikai tájékozottság, nemes humanizmus, a magyar hazának, a magyar fajtának égő szeretete árad felénk.

Ez a könyv a háborúban naponta nagy gonddal megírt naplójának összefoglalása. Azért hozta nyilvánosságra, hogy megvédje a magyar hősök dicsőséges becsületét, melyet gátlád ellenség fel akar osztani, mint ahogy drága hazánkat felosztották égbekiáltó igazságtalansággal.

„Manapság — írja az illusztris szerző — emlékiratokban, történelmi művekben nemzeti önző tendencia dominál, mely más nemzetek rovására írja a történelmet. Egyedül a Hindenburgé pártatlan munka, a többi elfogult minden iránt, ami magyar, levelenként siet leszedegetni a magyar-nak dicsőséges babérkoszorúját, elhallgatja vitézi tetteit, lekicsinyii a magyar hősiességet s kiemel sokkal kevésbbé érdemes nemzeteket, vagy nemzetiségeket.”

Eszeágában sincs polémiát indítani, de tükörképet akar állítani, mely elfűjja a történelmi igazságtalanságokat.

„Nálam csak tények fognak beszélni, e tények maguk fogják megmutatni, hogy mi volt a magyar a háborúban, hogyha baj volt valahol, akkor mindenki magyar csapatokat követelt és a legveszélyesebb, legvéresebb helyekre, ha még volt, magyar csapatokat vittek és senki sem merte ide adni

a magyar csapatokat, ha még úgy ki is voltak vérezve. E tények beszélnek.”

Könyvének elején említi, hogy egy hölgy a világháború kitérőse előtt az ő jelenlétében azt kérdezte Prikhlonszky orosz konzultól: Mikor lesz háború? Erre az így felelt: „Asszonyom, még most nem, de nemsokára és akkor csak szegény Magyarországot sajnálom.”

A királyi herceg elmondta Ährenthal külügyminiszternek, ki fölényes mosollyal rossz viccnek minősítette a konzul e kijelentését. A nagy pipájú, de kevés dohányú Ährenthal ezúttal is megmutatta felháborító vakságát a külpolitikában.

Megkapóan írja le a rettenetes Tersztyánszky-kaland egy részletét Sabácnál.

A szerbek iszonyú ágyútűzbe fogják a várost, ő a lovasságot átküldi a Száva túlsó partjára, de maga marad, bár a törzse kéri, hogy a túlsó partról vezesse a csatát. Mikor utolsó századát is tűzbe parancsolják, fájó lélekkel néz utánuk. — Isten áldjon és oltalmazzon meg, fiaim, — szolt hozzájuk.

„Már útközben sokan elesnek a srappellvetésben — írja tovább — nézek titánok, majd megszakad a szívem, hisz a biztos halálba viszik őket, kikhez oly nagyon ragaszkodom. Muszáj! ők bűnhődnek mások vétkes könnyelműsége miatt.”

Milyen emberszeretet, nemes humanizmus szól hozzánk e soraiból. Ezek nem a dölyfös, lelketlen hadvezér szavai» ki féktelen caesarizmusában könnyelműen pocsékolja katonái életét, hanem a fenkölt szellemű férfiúé. Soraiból kiolvassuk, hogy a felső hadvezetésben sok hiba, mulasztás történt, mikor ellentétes parancsok, túlfűtött vezéri ambíciók, a katonai helyzet félreismerése sok-sok hiába kiontott vérbe került.

Könyvének olvasásakor a csaták labirintusába jutunk, melyek mintha sohasem akarnának véget érni. Megkapóan

írja le az izzó tűzharcokat, a természet szépségeit, saját lel-kének állapotát.

A sok érdekes epizódból egyet-egyet ideiktatunk.

Az orosz harctéren történt.

A 46. ezredbeli Szeles Ferenc szakaszvezető Weisz zászlóssal és egynéhány bakával, miután kiváló vitézséggel küzdött, egy éjjeli vállalatnál eltévedt s orosz fogságba esett, hol nemsokára szökési tervet szövögetett, melybe csu-pán a magyar fiukat avatta be. A fogságban csehek és szer-bek is voltak, kik megneszeltek valamit a tervezett szökés-ről, besúgták az oroszoknak s egyben azt ajánlották, ne adjanak enni a magyaroknak, hadd pusztuljanak. Egyik szerb arculüti Szelest és nevetve mondja: Most fűtyülök rád! Ez itt megszűnt Magyarország lenni!

A magyarok bosszúvágya forrpontra ér, szerették volna az árulót lebunkózni, de az okos elővigyázat visszatartja őket. Éheztek, de türelemmel vártak. Mindig azon töpreng-tek, a szerszámtárhoz miként juthatnának, hol fejszéket, fegyvereket találnak.

Egy éjjel erős gyalogsági tüzet hallottak a közelben. Nosza, itt a jó alkalom. Egy roppanás s az orosz szerszám-tár nyitva áll. A másik percben az őrszemek bezúzott koponyával, holtan rognak össze, néhány áruló fejszével föbe vágva a földön hever s haldokolva vergődik, a készültséget leteperik, 38 orosz katona megadja magát, ezután egy orosz századot fegyvereznek le s a magyarok e hős pici csapatja elérkezik a 22. honvéd gyalogezredhez kétszáznál több fog-lyával, útközben egy orosz támadást is vitézül visszavert. Szelest vitézségi aranyéremre méltatták.

— Mi lett az árulóból? — kérde a királyi herceg.

— Alázatosan kérjük, bennünket a válasz alól felmen-teni, — hangzott a felelet.

Igazságos sorsuk elérte őket.

A királyi herceg megrázóan ecseteli a rettenetes Isonzó-csatákat, Doberdó poklát. Sorai megborzongatják az olvasót.

„A legsúlyosabb viaskodás jellemzi Olaszországnak és Ausztria-Magyarországnak halálos küzdelmét az Isonzón. A szünetekben úgy dühöng a pergőtűz, mint a nagy Óceánon a vad orkánok. A legfelsőbb foka ez; és a válság a borotva élén áll, ide-oda ingadozik. A halottak száma rendkívüli, a sebesülteké ijesztő. Ma reggel mi maradtunk urai a halottak nagy mezejének. Azután nagy erőket gyülekeztet az ellenség. Zúgva tombol a pergőtűz és mint az Óceán hullámai, beláthatatlan sorokban összeomolva megtörnek a mi hőseink sziklafalán az olaszoknak hallatlan halálmegvetéssel rohamozó hullámai, míg végre az egyik bennünket kivet, kiszorít állásunkból. Azután a mi elkeseredett ellentámadásaink hajmeresztően véres, vad dulakodó tolongásban a behatolt ellenséget megint kituszkojják és mind a két fél fuldokolva, lihegve összeroskad és míg az ellenség friss tartalékokat hoz előre, addig tart a kimerültségi szünet a kétségbeesett haláltusa idegsorvasztó vad agóniájában. Azután minden előről kezdődik, még fokozottabb, elkeseredettebb kétségbeeséstől kergetve. A legborzasztóbb rémregényekben sem írtak le olyan szörnyűségeket, amiken itt a Karszt fensíkon keresztülmentünk, melynek sivár sziklái hősvérrel át vannak ezerszeresen itatva, mely annak szívébe, ki mindezeket átéli, izzó törrel íródik.”

Mikor sorsa innen más harctérre viszi, el szeretné vinni e legborzasztóbb helyről az ő kedves magyarjait. Majd így folytatja: Doberdó, te élni fogsz borzasztó dicsőség jelképeként a magyar hadtörténelem első lapján és a nagy szent temetőből égbe száll egy igazságtalanul megalázott, meggyötört nemzet hőseinek imája:

Balsors akit régen tép,
Hozz rá víg esztendőt,
Mebűnhődte már e nép
A múltat s jövődöt.”

Királyi hercegünk divinatórius elmével látott a jövőbe, mikor sajnálta Tisza távozását.

„Csak ne képzeljük azt — írja — hogy egy ilyen nagy és hosszú háború után a kedélyek és erkölcsök azonnal lefognak csillapulni! Meg vagyok arról győződve, hogy a győzőknél is csak a legkövetkezetesebb vas-eréllyel lehet majd a forradalmi áramlatokat leküzdeni és elnyomni és a legyőzötteknél borzalmas forradalmak el fognak pusztítani mindent, amit évszázados kultúra épített. Trónok fel fognak borulni, birodalmak el fognak tűnni és újak fognak keletkezni; és hogy magunk se zúzassunk törmelékké, szeretett magyar hazámnak szüksége van a Tisza tapasztalására, tudására, nyugalmára, hajthatatlan vas-akarására és mindenekfelett önzetlen hazafiságára.”

Félti Tiszát az intrikusoktól, kikre ha a király hallgatni talál, az végzetessé válik.

Sajnos a végzet bekövetkezett.

Aki a királyi herceg fennkölt szellemét, nemes egyéniségét ismerni akarja, olvassa el ezt a könyvét, a magyar hadtörténelem gyöngyét, a magyar dicsőség piedesztálját, az ő ércszobrának talapzatát. Fenséges írójáról pedig elmondhatjuk Horatius szavaival:

Exigit monumentum aere perennius.

A nemzet e nagy fiát mélyen szívébe zárta, fényes nevét aranybetűkkel fogják írni a magyar történelem évkönyveiben.

A podeszta.

Nem középkori olasz város zsarnok podesztájáról lesz szó, ki minden lelki mardosás nélkül vérbe gázolt, valahányszor önös érdeke kívánta; hanem egy fenkölt lelkű, melegszívű filantrópról, kinek a podeszta nevet Országos Kaszinóbeli barátai adták, aki nem más, mint dr. Buzáth János Budapest székesfőváros alpolgármestere, polgármester-helyettese.

Régi, biharmegyei nemes család sarja. A tatárduláskor a család két férfi-tagja esett el Pest védelmében. Egyik a tatárok nyílzáporától borítva a vízárok védelmében a mai Nemzeti Színház táján, a másik, mint a pesti dominikánusok priorja egy szekercecsapástól bukott holtan az oltár zsámolyára, mikor épen a Hozsannába kezdett.

Buzáth János a szegedi piarista-gimnáziumot abszolválván, a budapesti egyetem jogi karára iratkozott. Korán a főváros szolgálatába állt.

Napidíjas és kezdő tisztviselő korában megfordul a főváros csaknem minden hivatalában. Mint tanácsjegyző a közéletmezési osztályban buzgólkodik, résztvesz a sertés-vágóhid építésének előkészítő és végrehajtó munkálataiban, majd helyettes előljáró, később a középítési osztályban a közüzemek ügyeivel bajlódik.

Első nagyszabású műve az Osztrák Légszesz Társulat budapesti gázgyárainak beváltása, melyet az érdekeltek hatalmas ellenakciója dacára vitt keresztül. Mihelyt ezeket az

elavult gázgyárat átvette, nyomban megkezdte Óbudán Európa legmodernebb gázgyárának építését, ennek adminisztratív vezetését magára vállalta. Ugyanakkor tervezte az elektromos áramszolgáltató üzemeknek a főváros kezébe való átvételét. A Kelenföldön egy új elektromos központ létesítését javasolta s kitartó buzgalmával keresztülvitte, hogy három év alatt fölépült az ország legmodernebb centráléja.

Akciója, hogy a főváros váltsa meg a két elektromos vállalat concessióját, sikerrel járt s érdemeiért 1910-ben tanácsnokká választották.

A kommunizmus bukása után alpolgármester, majd helyettes polgármester lett. Ebben a díszes pozícióban mint a pénzügyi bizottság elnöke a főváros financiáit intézi, amellyel főleg a gázgyár, az elektromos és vízművek ügyeinek legfőbb irányítója. Előkészíti a Dunántúli Elektromos Centrálének együttműködését a fővárossal.

Egyházának buzgó híve. Mint a vallási és kegyúri ügyekkel foglalkozó közjogi osztály revizora dicséretes tevékenységet fejt ki kivált a kath. hitélet kimélyítésében. Az ő kezdeményezése és vezetése mellett 17 új plébánia alakult Budapesten, számos templom épült. A ferencesek belvárosi zárdájának konfrátere.

Mint jó embernek finom érzéke van az igaz, szép és jó iránt, keresi, szereti a szépet az emberben, a természetben, a művészetben. A művészet különösen érdekli. Érdeme, hogy a Múcsarnok a főváros tulajdonába került s ezzel biztos hajlékot nyert a mostoha sorssal küzdő magyar képzőművészet. Mióta a művásárló bizottság az ő vezetése alatt áll, olyan céltudatos szakértelemmel vásárol, hogy a főváros műgyűjteménye mihamar az ország legbecesebb ilyenmű kollekcója lesz.

A részvét kiválóan jellemző sajátja a jó embernek. Buzáth János jótékonyági és szociálpolitikai szereplése messze kimagaslik. Az árvaházi és szegényügyek terén di-

cséretes a buzgalma. A főváros árvái neki köszönhetik a fonyódi üdülőtelepeket. Mostanában a központi Szeretetház és egy új központi nagy kórház építésén fáradozik.

Érdemeiért a kormányzó úr 1926-ban a m. kir. kormányfőtanácsosi címmel tüntette ki.

Szerető odaadással csügg elárvult, darabokra tört hazánk boldogtalan sorsán. Növekedni látszik hazaszeretete annak szerencsétlenségével. Mindez kicsendül ünnepélyes alkalmakkor elhangzott, formás, magvas beszédeiből.

Zajtalanul, csendben dolgozik. Ismeri értékét, de nem kürtöli világá. Az önzetlen buzgalom, valódi jóindulat mindig bizonyos fokú szerénységgel párosul.

Minapában egy hajdani német diákcimborám látogatott meg, kivel Jénában sok kedélyes órát éltem az Aula Vimaricensis (Weimarischer Hof) fehér terítéke mellett, szürcsöltgetvén a Rajnavidek gyöngyöző borát.

Schellenberg barátom elsősorban azért tisztelte meg hazánkat becses látogatásával, hogy a magyar városok életével megismerkedjék.

— Bemutatlak — mondám — Buzáth polgármesternek, ő vele tárgyald meg ezt a kérdést.

— Uram, — kezdé Schellenberg — most utaztam be Magyarországot s utam végén elmondhatom: íme tgy ország, melyben nincsenek városok.

— Ha a magyar históriát — veszi át a szót a podszta — nem tenné oly gyászossá a tatárdulás, mely városainkat porig égette, a másfélszázéves török járom, mely azokat disznóolakká, kutyaketrecekké sülyesztette és a háromszázéves nemzeti küzdelmünk a császári elnyomatással, mikor városaink fejlődése megakadt s új városok alapítására gondolni sem lehetett: akkor a tisztelt úr megállapítása valóban megszegyenítő volna reánk, mert úgy-e bár azt akarta mondani, hogy íme egy ország, melyben nincs kultúra, nem virágozik a művészet, a tudomány, az irodalom, pang az ipar, a kereskedelem, nincs gazdagság.

— Eltalálta, — veti közbe Schellenberg — mert ahol a nagy és gazdag városok hiányzanak, ott csak elmaradt, szegényes, kezdetleges falusi és tanyai életet találunk. A falusi ember élete pedig nagyon primitív, — ahogy mondani szokás, a falusi ember születik, dolgozik, meghal anélkül, hogy a kultúra nemes gyümölcsét élvezné. S a polgári rend hiánya sohase érezte hatását a magyar történelemben?

— Nem egyszer, kivált a nemzeti gondolat elhanyagolása idején.

— A város — folytatja Schellenberg — nagy történeti szerepre van hivatva, mióta mint politikai alakulás újra kihajtott, még pedig római tőről. Kifejlődésének Olaszország példája adott nagy lendületet. A középkori város a rómainál vette át a várfalat, a templomot, a kőházat, a céhrendszert, a polgármesterek, tanácsnokok (consulok) választását.

— Honfoglaló őseink — szól most podesztánk — jökor felismerték a városok jelentőségét. A honfoglaláskor hazánk területén talált városokat nem csak hogy nem rombolták le, ellenkezőleg benépesíteni, fejleszteni igyekeztek azokat, így kelt életre a pannóniai Scarabantia (Sopron), Sabaria (Szombathely), Cimbriana (Székesfehérvár), Sopianae (Pécs), Advicesimum (Veszprém), továbbá a Királyhágón túl a nagyrészt romokban heverő Claudia Napoca (Kolozsvar), Alba Julia (Gyulafehérvár), Auropolis (Zalatna) stb.

— A római provinciák e városai politikai, társadalmi intézményeikkel mennyiben élték túl a népvándorlás zivatarait?

— Arról nincsenek hiteles adataink.

— A középkorban bizonyára a magyar királyok is, akárcsak a német uralkodók, ha egy kis aprópénzre volt szükségük, a városi polgár ládafíát nyitogatták. Az üres tarsolyu lovagrendhez ugyan hiába fordultak.

— Városaink akkor virágoztak, mikor a magyar király hatalmas, a magyar név nagy volt. A kis mag, a városi polgári rend embriója, melyet Szent István vetett el, gyönyörű

virágba borult az Anjouk, Zsigmond és Mátyás alatt. Ez a kor volt városaink aranykora. Azután sorvadás, pusztulás lett úrrá rajtuk, a polgári rend mit se számított többé a nemzet életében.

— És manapság?

— Ma, mikor a magyar sors Kálvária-útja könnyes ve-rejtékkal van öntözve, hála a gondviselésnek, városaink gyors fejlődésnek indultak. Azt hittük, hogy székesfővárosunk, mely a proletárdiktatúra véres fészke volt, a forradalmak után politikai, kulturális, gazdasági és etnikai életében halálra lesz sebezve, régi fénye, nagysága oda lesz örökre. S épen az ellenkezője történt. Egy kis megállás után rohamosan gyarapodik, elevenedik, szépül, tevékeny, pihe-nést nem ismerő, eleven szellemében hatalmas erő buzog, de hivatott vezetőkre van szüksége, kik azt a nemzeti cél szolgálatába állítsák. Mióta a történelmi magyar középosztály vagyont a mostoha idők nagyrészből devasztálták, sok nemzeti feladat maradt gazdátlanul, melyek elvállalására a városok, elsősorban Budapest polgársága hivatott. Nekünk kötelességünk józan célokat kitűzni, kéz a kézben serényen munkálni, szántogatni a magyar idő barázdáját, ahonnan ki fog sarjadni az új magyar élet jóléte, kultúrája, szebb jövődjéje.

— Sötét pontja a városoknak, — veszi át a szót Schellenberg —, hogy munkás tömegeiben a népmaszlagolók, társadalombomlasztók tanai melegágyra találnak. Hiszen Budapest született meg a magyarországi kommunizmus.

— Történelmünk táblájáról soha le nem törölhető szégyenünkre.

— És a városokba való tódulás veszedelme, az úgynevezett urbanizmus nem fenyegeti-e önöket?

— Sajnos, nagy mértékben. Katasztrofálissá válhat, ha nem tudjuk megállítani. Fővárosunk hatalmas felszívó ereje károsan kezd mutatkozni. Ide költözik a gazdag, ki nagyobb

kényelem, csábító örömök után eped, ide tódul a falu elszegényedett, dégénérait, sokszor bűnbeesett népe.

— Valóban a túlnyomólag földművelésből élő népeknél egyre erősödő urbanizmus veszedelmes jelenség.

— Szóljak-e a nem kívánatos elemekről? — kérdi most Buzáth. — Azok is ide lopakodnak.

— Miért nem állják útját?

— Mert honossági törvényeink csapnivalóan rosszak. Szomorúan kell konstatálnom, hogy az urbanizmus mételye nagy mértékben kikezdte már nemzeti létünk fundamentumát, a magyar falu népét is, mely egészséges falusi életét siet fölcserélni a kormos, füstös levegőjű, erkölcstelenebb városi tengődéssel, melyben fertőző nyavalyák lesnek reá s rosszul táplálkozván, korán vénül, korán elhalálozik.

— Az urbanizmus réme Északamerikát is fenyegeti. Franciaország meg épen nemzeti pusztulásának közeli végét látja benne.

— Nem ok nélkül, — jegyzi meg a podeszta. — A nyugatrómai birodalmat se a barbár beütések fektették halottas ágyára, hanem az urbanizmus. Az állam volt kénytelen kenyérrel ellátni a városok töméntelen proletárját, hogy fel ne lázadjon. Honnan vette a hozzávalót? A falu népétől, dolgos kezeitől, melyek hiába izzadtak, fáradoztak reggeltől estig, az adószedők betevő falatot se hagytak meg nekik. Aki tehette, megszökött földjéről a városba, annak proletárságát gyarapította. Ez a körülmény kergette a hatalmas birodalmat agóniába. Elrettentő példa. A történelem könnyen megismétli magát.

Nagy figyelemmel hallgattam e magvas diskurzust, a podeszta mélyen járó historiai fejtegetését. Ilyen kijelentéseket csak az tehet, kit hazájának, fajtájának forró szeretete hevít, s aki vezető szerepre van hivatva világvárosunk életében.

Az államtitkár.

Nagyiszteletű Zilahi Ézsaiás uram hálaadó istentiszteletre gyűjti híveit.

— Zivataros idöket élünk, — mondja prédikációjában — jó és rossz, remény és kétségbeesés, hit és istentagadás váltakozva kergeti egymást, nemzetünk a sir szélére sodródik; de hála az Egek urának, Serjénfalvát (ezt a helységet a török később porig égette, ma a helyét se tudjuk) a vész ebben az esztendőben messze elkerülte, határainkat török, német nem pusztította, munkánkat bő áldás kísérte.

Szavait félrevert harang zúgása szakítja meg. Várad felől porfelhő közeledik.

— Jaj szegény Serjénfalvának! — sopánkodik Zilahi uram — jön a váradi zászlós aga, kinél kegyetlenebb martalócot anya nem szült. Könyörögjünk a magyarok istenéhez, háírtsa el rólunk a végenyészetet, tegyen csudát.

A csuda elkövetkezett.

A zászlós aga csapatjával a falu elé ér, a martalócoknak parancsot osztogat, miféle válogatott kegyetlenkedéssel traktálják a serjénfalviakat, mikor egy magyar lovascsapat szélvész módjára eléjük toppan.

— Üsd, vágd! — Hangzik a huszárok ajkán.

Rohamukat alig állja a török martalóchad. Irtóztató

mészárlás következik. De egy óriás töröknek sikerül a magyarok sorai közé rontani, osztja közöttük a halálos csapásokat, a huszárroham megtorpan.

Ekkor egy villogó szemű, karcsú derekú, de széles vállú magyar fővitéz törtet előre. Amint az óriás törököt megpillantja, felé ront, akár az istennyila. Villanó szablyájától hull a pogány, mint az érett kalász a kaszavágástól.

„Bestye pogány, nosza, vessük gyepre a táncot!” — Ordítja torkaszakadtából az óriás töröknek.

Rettentő kézi tusa keletkezik, szikráznak a kardpengék, a magyar fővitéz paripája tüzet okádó sárkány módjára harapja a török lovát.

Eközben a török és magyar csapat küzdelmét abba-hagyja, félrevonul, hogy a vívóknak helyet adjon.

A halálra szóló páros viadal nem akar véget érni.

„Ördög!” — Hangzik rémulten a török ajkáról, kinek ereje lankadni kezd.

„Sátáni lelked kardom hegyén fog elszállni”, — hangzik a válasz.

Egy villanás s az óriás pogány lefordul a lováról. A magyar fővitéz erre fejét veszi s azt a kardjára szúrja. A huszárok diadalkiáltásába a török martalócok rémuló ordítása vegyül, kik ellenállás nélkül eliramlanak.

Ez a magyar fővitéz Gaál István volt a huszti Gaál család őse. Vitézi tettének emlékét őrizi a családi cimere mezőjében álló vitéz, ki jobb kezében meztelen kardot tart, rajta egy levágott török fej. Nemesi levelét II. Rákóczi Györgytől nyerte (1649), kinek lengyel hadjáratában is részt vett. Sok derék magyar vitézzel együtt ő is hősi halált halt.

Ennek az ősrégi huszti Gaál családnak ma legrepresentánsabb tagja dr. huszti Gaál Endre.

A sárospataki főiskola kitűnő abituriense derekasan állja helyét a budapesti egyetemen is, hol gyógyszerészi és vegyészdoktori oklevelet nyer. Thán, híres professzornak egyik kedvelt hallgatója. Ezután bejárja Európát. Tanulmányútja végeztével az Andrássy-úton, akkoriban Ma-

gyarország legszebb gyógytárát rendezi be, mely versenyre kelt a nyugati világvárosok bármelyik patikájával.

Éles észtehetség, messzevágó tudás, törhetlen szorgalom, szívbeli példátlan jóság Gaál Endre lelkének nemes virágai. Ez a három géniusz ívelte magasra élete útját, melynek annyi sok szép állomása van.

Mint politikus a kisczardapárt egyik alapító tagja, háznagyja később az Egyesített Pártnak is, valamint a vezérő bizottság tagja, majd a népjóléti és munkaügyi minisztérium államtitkára. A nemzetgyűlésbe a fehérgyarmati kerület küldte kilencezer titkos szóval, két ízben egyhangúlag választotta meg képviselőjének.

A megyei életből is részt kér. Szatmármegye törvényhatóságának negyedszázad óta tagja, a Tisza-Szamosközi Ármentesítő Társulat kormánybiztoságáról minapában mondott le.

Szűkebb családja a magyar gyógyszerészársadalom, melynek vezére. A gyógyszerészi pálya szintjének emeléseért, érdekeiért sokat tett, sokat áldozott. A Budapesti Gyógyszerész Testület, a Magyarországi Gyógyszerész Egyesület elnöke.

Mint jeles szakírónak mindig akad időszerű eszméje, gondolata, mely fején találja a szeget. Napi és szaklapokban sűrűn találkozunk dolgozataival. Sok szaklap tulajdonosa, a Magyar Szaklapok Országos Egyesületének elnöke.

Nevezetnők globe-trotternek, ki Ausztrálián kívül beutazta a világ mind a négy kontinensét. 1926-ban részt vett a kairói Nemzetközi Világkiállításon s ezt megelőzőleg legutóbb Washingtonban és Kanadában az Interparlamentáris Unió ülésein.

Nagy appartement-ját budapesti palotájában főúri fényvel rendezte be. Kiváló eleganciát, választékos ízlést árul el a művészi festésű ablaksor, a nagyértékű perzsaszőnyegek, olasz mesterek szobrai, Munkácsy, Mednyánszky,

Szirmeyei-Merse, Karlovszky, Rudnay Gyula, Jendrasik, Dudits, Csók, Benczúr, Pentelei Molnárnak és sok másoknak festményei, a meissenai, sévresi porcellán- és más kincseket érő gyűjtemények.

Télutó hava. A föld fagyja még nem enged, a fák kopasz ágait dermesztő szél rázogatja, de Fehérgyarmat városka lelkét a tavasz virágos mosolya ülte meg. Ünnepnapra virradt. Uccáin, téréin gépkocsik, fényes fogatok sokasága torlódik. A vármegye notabilitásai, társadalmi vezetői, országos nevű politikusai gyülekeznek, Balthazar püspökkel az élükön, hogy meghajtsák az elismerés, tisztelet, szeretet zászlaját dr. Gaál Endre előtt, kit ma iktatnak a számári ref. egyházmegye főgondnoki méltóságába.

A beiktatás lélekiemelő ünnepséggel történt. Díszes Emlékfüzet szól róla. Hány egyházi és világi testület, iskola, illusztris nagyságok hozták elébe a hála soha nem hervadó virágát, szíves üdvözlétüket, meleg köszöntésüket.

A szó igaz értelmében jó embert ért az ünneplés, mert az államtitkár (én ma is annak nézem, bár e méltóságáról régen lemondott) valóban jó ember, kinek adományai mindig utat találnak az emberbaráti, jóléti intézmények oltáraihoz, kinek közeledtére virágba borul a reménység bimbója. Ki a nemzeti összeomlás után a Tisza-Szamos körét apostolként járta be, csendesítette a lázongókat, bátorította, vigasztalta a csüggedőket, igaz ösvényre vezette az ingadozókat, kenyeret nyújtott az éhezőknek, ruhát a mezíteleneknek, anyagi, erkölcsi támogatást az elesetteknek.

Nyári pihenőre tiszabecsi pompás kúriájába szokott térni, melynek alapkövét valamelyik őse rakta le századokkal ezelőtt. A tiszabecsi birtok és kúria közel háromszáz esztendő óta a család birtokában van. Azaz hogy nem pihen ő ott sem. Igaz, ekkor nem politikus, nem chemikus, nem szakíró, nem világjáró, hanem gazda, még pedig a javából,

A díszes park színes virágágyai, terebélyes fái között elszincerizálunk a boldogtalan magyar sorsról. Leülünk a

kanyargó, morajló Tisza partjára. A túlsó partról, hol idegen betolakodott náció vert tanyát, a sötétlő füzesek, a rét hímes virágai bánatosan integetnek felénk.

— Ma, — kezdi a szót Gaál Endre — mikor zokog a magyar lélek, magyarnak lenni súlyos feladatot, rendkívüli kötelességtudást jelent. Az ezeréves országot csak megértő, izzasztó munkával, vállalva tudjuk visszaszerezni. Odaadnám életem színborát, vagyont, rangot, kitüntetést, csak hazámat szabadnak láthatnám.

Izzó hazaszeretet,, önfeláldozás csendül ki szavaiból, kinek pedig bőven mérték ki az élet aranyát, ki életének harmóniáját gyönyörű akkordokban tudja kizendíteni.

Hosszú hallgatásba merülünk. De immár mint a római költő mondja: A harmatos éj leszáll az égről s a hunyó csillagok álomra serkentenek.

Megyünk megálmodni a szebb, a diadalmas magyar jövőndőt.

A bíró.

Ha diákkorom színes emlékeit előszedegetem, azon veszem észre magamat, hogy a Magas-Tátra aljában, a „pártos, hűtelen” Poprádfolyam kies völgyében, Késmárkon járok.

A hajdan szebb napokat látott szab. kir. városnak omladozó bástyái, sok százéves patinájú házai, vérmosta kövei regélnek nekem a zivataros előidőkről, a késmárki polgár örömről és szenvedéséről, sikeréről és halálos küzdelméről. A Thököly-vár oromzatának akantuszlevelekből összerakott liliomékítményei, melyek az olasz sgraffito remekei, a várkápolnának angyalokból és gyümölcsfüzerekből álló mennyezetdíszítményei, melyek az olasz stukkónak legszebb emlékei hazánkban, a Thökölyek királyi fényének utolsó maradványai.

Belépek az evangélikus új templomba, melynek szakasztott mása Athénben épült. Megállok a nyugtalan vérű Thököly Imre csendes sírboltja előtt. Boldogtalan kuruckirály! Hová lettek nagyratörő álmaid? Buda visszavételekor jobban szerettelek volna látni a Petneházyék táborában, mint az ozmán pokolban.

Mély áhítattal tekintek a négyszázéves ev. líceumra, melynek falai között annyi szépre, jóra intettek, megihlettek jószágos szavaikkal feledhetlen tanáraink, kik már mind az öröklét kertjében alusznak.

Pazar Zoltán dr., a magy. kir. Kúria bírása, a „Kés-

márki Diákszövetség” elnöke, ebből a latin iskolából vitte élete útjára idealizmusát, mély valláserkölcsi felfogását, nemes humanizmusát, a szépért, jóért való lelkesedését.

Igaz ugyan, hogy a szorgalomnak, nemes törekvésnek, a tökéletesedés felé való haladásnak élő példaképét már atyjában, néhai Pazar István nyíregyházai ev. igazgató-tanítóban látta, ki a katedrán fogalomná, a tanítómesterek ideáljává lett, kit tanítványai évtizedek múlva is büszkén emlegettek. A gyermekszobából vitte magával az életbe felebarátainak és a munkának szeretetét.

A híres amerikai íróval, Emmersonnal tart, szeretné azt a mágnest megtalálni, mely rámutatna a helyre, hol a szellemileg gazdag, valódi nagyok laknak. Keresi a szépet az emberben, a természetben, a költészetben, a művészetben s főleg annak egyik ágában, a zenében. Istápol minden nemes törekvést, segít, ahol szükségét lát, szerető lelkének egész melegével. Úgy árasztja magából a jóságot, mint a virág az illatot, s a görög kalokagathiát, a szépnek és jónak lelki egyesülését bámulatosan szép harmóniában tudja kizendíteni.

Jóságánál csak szerénysége nagyobb. Erélyesen tiltakozott az ellen, hogy egy szót is merjünk róla írni, ki csupán közkatona. Igen ám, de Juszticia istenasszonynak páratlanul nemes bajnoka, a magyar bírói karnak igen jeles tagja, kinek munkabírása törhetlen, jogi tudás mélyrevágó, bírói ténykedése páratlanul feddhetlen.

Egyik felolvasásakor hallottam tőle büntetőjogunk főbb elveinek olyan világos magyarázatát, mint senkitől azelőtt. Nagy szaktudással fejtegette a humánus szempontokat, melyeket büntetőreformjaink elérték. Az erkölcsi és jogi szemhatár, melyen büntetőjogunk a középkorban nyugodott, semmivel se maradt a többi európai kultúrnépek jogi és ethikai színvonala mögött. Találónan fejtegette egy protestáns estén, hogy az a kategorikus jogelv, amely szerint a büntetőtörvény nemtudása vagy téves felfogása a beszámítást nem

zárja ki, csak akkor helyes, ha az állam gondoskodik arról, hogy a törvény köztudattá váljék. Érdekesen szölt a fiatalokú bñözök javító neveléséről. — Ne csak akkor szeressük a gyermeket, — végezte szavait —ha jó; de törödjünk vele akkor is, ha rossz útra téved s vezessük öt vissza türelemmel és szeretettel a helyes útra.

Működött Besztercebányán, Miskolcon, Korponán, Nyitrán, Pozsonyban s mindenütt tevékeny részt vett a társadalmi életben is. Ezidőszerint Budapesten a Kúria egyik büntetőtanácsának előadója. Fiatal korában a szépirodalommal is foglalkozott, később több dolgozata jelent meg a „Büntetőjog tára”, „Jogtudományi Közlöny” és a „Jog” c. szaklapok hasábjain.

Az egyes nemzet élete, léte, fennmaradása polgárainak példás, szép családi életétől függ, honnan a gyermek jószágot, embertársai becsülését, szeretetét viszi az életbe. Pazar Zoltán családi élete példás. Nagyműveltségű, nemes szívű hitvesével, a régi szepesi családból származó Justus Ilmával együtt féltő gondok között, mintául szolgáló szülöi szeretettel nevelték gyermekeiket, kik már előkelő társadalmi pozíciót értek el.

Pazar Zoltán az intakt, lelkiismeretes, mélytudású, hangyaszorgalmú, humánus gondolkodású magyar bírónak típusa a szó igaz értelmében, ki erejéhez mérten olyan fundamentumot segít rakni a magyar élet alá, melyen biztosan megállhatunk, melyre biztosan építhetünk, melyen újra magyar lesz a magyar.

A képfaragó.

Fafaragáson kezdte, márvány vésésen folytatja.

Még a sugaras béke idején égy tiroli Krisztusfaragó (Herrgottschnitzler) faluba került, majd 16 éves korában a bécsi akadémiára Hellmerhez, később Zumbuschhoz. Bécsből hazajött s azóta a dicsőség útját járja.

Neve a ceglédi Kossuth-szobor pályázatán jelent meg először. A 28 pályázó közül a jury neki ítélte az első díjat.

Ezen a szobrán Kossuth főalakja egyszerű, szívhez szóló. A magasban áll, bálkezét a szívéhez szorítja, jobbát előre tartja, mozgása egyszerű, közvetlenül hat, érezteti a telkesítés hangulatának extázisát, a szellem hatalmát.

Kossuth-szobrot csinált még Békéscsabának, Szamoylovskyval Andrássy Dénesné rozsnói szobrát és a kassai honvédszobrot.

Ez utóbbinak leleplezésekor történt vele a következő.

Az ünnepélyre már megérkeztek a notabilitások, de hiányzott az egyik alkotó művész, Horvay. Mindenfelé kerestették.

Ezalatt ő, a csupaszképű fiatal ember azon erőlködik, hogy a kordonon át bejuthasson az ünnep színhelyére. A rendőrök nem engedték.

— De hiszen én vagyok a szobor egyik alkotója, — kiáltotta a rendőröknek — nekem ott kell lennem a leleplezésnél.

— Lári, fari, — szólt a rendnek öre, — füllent maga fiatal ember. Jöjjön csak velem, majd megtudja, mit érdekel az, ki a hatóságot félre akarja vezetni.

Ezzel el akarja hurcolni a szobrászművészt, ki teljes erejéből tiltakozik s a rend örét címeres ökörnek titulálja.

— Most meg már a tetejébe ülhet is fiatal barátom a hűvösön, hatóság elleni erőszak miatt, — szól büszkén a rend őrmestere.

Ebben a kritikus pillanatban érkezik oda Sz. városi tanácsnok s kiszabadítja szorongatott helyzetéből Horvayt.

A rendőrőrmester se tette zsebre, amit az erélyes főkapitánytól kapott tapintatos eljárásáért.

Genf a Kálvinjubileum alkalmából egy szoboremlékre, mely a reformáció dicsőségét lesz hirdetendő, nemzetközi pályázatot írt ki 1908-ban.

Horvay, mint fiatal művész ezúttal a pályázatnak harmadik díját (5000 frankot) nyerte el. Nagy dolog, ha meggondoljuk, hogy a világnak közel hetven művésze pályázott.

A bíráló bizottságban akadtak, kik Horvaynak akarták adni az első díjat, a többség azonban hosszas vita és kapacitálás után egy párisi szobrász és lausannei útépítő együttes tervének ítélte az első díjat.

A döntésnél nagy szerepet játszott az emlékműnek építészeti megkööttsége, amennyiben az emlékművet a régi várfalhoz állítandó domborműsorozatnak tervezték. Horvay egységes szoborművet tervezett s így a jury kezét megköötötte az építészeti terv, azonban a lelkét megkapta.

A genfi, francia, amerikai, német lapok elragadtatással írtak Horvay művéről, a döntést helytelenítették s még a döntés mellett kardoskodó lapok is sajnálták, hogy Horvay műve a gyakorlatban kivihetetlen.

A bírálóbizottság — melynek tagjai kizárólag kiváló művészek, műértők, építők voltak — előadója így szól Horvay tervezetéről: „Bensőséges költészet, mély érzés ihlette meg a mester kezét, ki e nagyszerű tervet mintázta. Egy

eszme uralkodik a művön, eszme, melyet nem valami szimbolikus forma képvisel, hanem maga Krisztus személye. Állva egy talapzaton, mely az egészből kiemelkedik. Jézus az égbe néz. Lábánál lent Kálvin, mintegy megsemmisülve mestere isteni alakjának fenségétől. E középső motívumtól jobbra és balra vannak csoportosítva remek állásokban a lelkiismeret, szabadságáért folyt harcok nagy hősei: egyfelől Béze, Wintrop, Knox, Cromwell, Bethlen Gábor, a magyar művész honfítarsa, a másik oldalon Coligny, brandenburgi Vilmos, orániai Vilmos, Farel és Viret. A csoportok mellett szélről, egy kissé hátrább ül Zwingli és Luther. Nem valamely mesterkélt vonal az, mely ez alakokat egységbe foglalja; valamennyit ugyanegy gondolat lelkesíti; egy hit igazgatta őket cselekedeteikben és a képmásuk egységesítő vonása is. Ahogy a tervezet szerzője ráírta emlékműve alapjára: „ők egyenlők és nagyok Krisztusban, különbek a hódítóknál. Szinte szentségtörés lenne kritizálni egy enyire egyszerű, ily férfias és ily megrázó művet”.

A La Semaine Littéraire, képes hetilap pedig azt fejtegeti, hogy Horvay minden pályázó közül egymaga fejezte ki a reformáció eszméjét. Mert a reformáció szabadította ki Krisztust az emberi tételek és intézmények halmazából, amelyek eltorlaszolták és elfedték volt a sokaság szeme és az egyéni lelkiismeret elől. Ezt a fenkölt ideát itt egy szobrásztehetség szolgálja, melyet csodálatra méltóvá tesz ereje és simulékonysága, plasztikai hatalma és költői gráciája.

Sorra idézhetnők sok más francia, angol, német művészeti folyóirat magasztaló kritikáját.

Horvay szobrának mintáját Genf bronzban megrendelte és múzeumban állíttatta fel, ugyanezt tette a new-yorki református egyházközség.

Horvay e szoborpályázatával dicsőséget szerzett nemcsak sajátmagának, hanem a magyar nemzetnek is.

A Nemzeti Szalon egyik téli kiállításán főesemény számba ment Horvay síremléktervezeteinek gyűjteménye.

Horvay szinte életcéljának tűzte a temetőnek feldíszítését művészi emlékekkel. Ekkor több mint húsz tervet állított ki. a gyönyörű gondolatok, mély érzékek valóságos gyöngyeit. Van egy megható katonai síremléke a szegedi temetőben. Említsük-e a karánsebesi gimnázium elesett tanulóinak emléksobrát? Ez a, szobor a győzelem, alázatos istenféle-, lem, zokogó fájdalom szimbóluma. Robusztus férfialak fejet.és térdet hajtva imádkozik a lábánál elterülő mesebeli sárkápý kimúlt teteme fölött.

A kerepesi temető legszebb síremlékét Horvay János alkotta. Papváryné Sziklay Szerén — ki egy ihletett pillanában megírta a Hiszekegyet — sírja felett Horvay remekbe vésett köve virraszt.

Az anya két gyermeke között térdel, az egyik gyermekre hajolva suttogja a magyar Hiszekegyet, melyet a két gyermek utána mond.

A művész könnyekre fakasztó gondolatot lehelt harmonikus, plasztikus kompozíciójába.

Egy másik síremlékében a zokogó szülők, kik gyermeküket vesztették,. Krisztus karjára borulnak. íme a magyar lélek karakterizálása. Sírunk, gyászolunk zuhanásunkban, járunk a fájdalom Golgotha-keresztje alatt anélkül, hogy le-roskadnánk.

Budapesti Kossuth-szobráról némelyek azt mondják, hogy kőbe vésett magyar tragédia, mely lenyűgöz plaszticitásával, hatalmas kifejező erejével, Kossuthot misztikus látományként állítja elénk, ki az idők végéig élni fog a magyar lelkekben.

Kossuth alakja mellett látjuk jobbról és balról nagy kortársait, kiknek egy volt a gondolatuk az övével. Az első felelős magyar minisztérium tagjai. A jobboldali csoportban Eszterházy, Klauzál, Eötvös, Széchenyi, balról áll Batthyány, Szemere, Deák, Mészáros. Arcukon honfiúi aggodalom tükröződik a haza szomorú sorsa felett. Márványba faragott hazaszeretet.

Rákosi Jenő szerint nem a szabadságharc emléke e szobormű, nem dicsőséges harcok emlékoszlopa, hanem az egész Kossuthot látjuk benne, ki nemzetét vezette, elbukott, katasztrofális sorsfordulatot hozott hazájára. Mindemellett azért, amit tett, megérdemli e Szobor dicsőítését.

Ezt a Kossuthot Horvay János a történelemnek, az idők végtelenjének alkotta, ki már fölébe emelkedett minden földi nyomorúságnak, bánatnak, küzdelemnek, ki már túl van a földi balsorsos s a halhatatlanságba dicsőült.

A szobormű hátsó csoportozatában a hadba induló férj búcsúzik hitvesétől, kinek karjában csecsemő álmodik. A dobosgyerek apjával indul hősi halálba a magyar szabadságért, mellettük a haldokló honvéd.

Kimondhatatlanul szuggesztív a hatása. A talapzaton Petőfi halhatatlan sorai:

A Kárpátoktól le az Aldunáig,
Egy bősz kiáltás, egy vad zivatar.
Szétszórt hajával, véres homlokával
Áll a viharban maga a magyar.

Érdekes, mit mond a leggrandiózusabb magyar szoborcsoport, a Kossuth-émlékmű megalkotója magáról. Adjuk át a szót a művész önvallomásának.

„A nyolcvanas évek közepén kezdték újra építeni a pécsi dómot. A dóm szobrászati munkálatait Kiss György neves magyar szobrász végezte. Reggeltől estig ott voltam s néztem: miként alakítja, hogy önti formába az egyes alakokat. Ez lett a sorsom ! Ez időtől kezdve már nem érdekelt más, — csak a szobrászat...

Egy tragikus körülmény folytán, korán vesztettem el anyámat, kinek sírjához majd mindennap elzarándokoltam s egy forró nyári napon a síron el is aludtam, a temetőőr vitt haza atyámhoz. Azóta a temető, az elmúlás és elmúlás okozta fájdalmak lettek témáim.

A temető! A legrégebb időktől fogva ott fejtettek ki a legtöbbet a művészek: a fantáziát az elmúlás problémája izgatja a legjobban! . . .

A művész élete talán a legküzdelmesebb s egyedül a hit képes ébrentartani benne az energiát s feledtetni vele a földi bánatot. Az elmúlt véres és borzalmas idők különösen nehezzé tették a művész életét. Az alkotó művész minden iránt fogékony lelkével az élet ezernyi mozzanatát szeretné megrögzíteni és okulás céljából az utókornak átmenteni, de szent szándékaiban zavarja őt a világnak mai rettentő romlottsága, társadalmának erkölcstelensége.

Kedvenc témáim a nagy szenvedők, az emberiség nagy mártírjai, a jőtevői: Krisztus, Luther, Calvin, Beethoven, Dante, Kossuth. Mindegyiknek az életét alaposan tanulmányoztam s csak azután fogtam hozzá megmintázásukhoz. Micsoda óriási küzdelmet folytattak a nagyok, hogy az emberiség nagy gondolatát előbbre vigyék s a világerkölcst megjavítsák!

Nagy eszmék, nemes gondolatok, magasztos érzelmek tolmácsolója, a nemzet feltörő vágyainak kifejezője legyen a vérbeli művész! A hűség és a tisztaság legyen mindenkor vezérmotívuma. Legyen óvatos környezetének, otthonának megválogatásában is: a szűzlevegőjű budai hegyek közt alkosson; itt jőtevő csend s gondolkodásra készítő némaság borul mindenre, az ordító mindennapi élet profán hangjai nem hatolnak ide, nem zavarják alkotásaiban s szemlélődéseiben — itt tiszta, igaz ihlettel dolgozhatnak.

Mik voltak életem nagy örömei? Legnagyobb sikereimet a genfi nemzetközi pályázaton értem el, midőn a reformáció emlékművének megmintázására, szűkebb pályázat keretében hívtak fel. A világsiker boldogító hatását itt éreztem először.

Azután jött a pesti Kossuth-szobor! A többi, mind-megannyi apró epizód, amely egy életet keményre kovácsok s ahhoz az erkölcsi meggyőződéshez vezetett, hogy a sole küzdelem és győtrelem még sem volt hiábavaló s idővel mégis csak meg hozza az ember számára az elismerést s a

lelki boldogságot, melyet most deresedő fejjel, kicsi budai otthonomban keresztényi alázattal élvezek”.

Hisszük és óhajtjuk, hogy kitűnő szobrászművészünk, kit budai pompás műtermében meglátogattunk, még sokáig fogja élvezni a jól kiérdemelt elismerést, a lelki boldogságot s még ezentúl is öregbíteni fogja páratlan művészetének dicsőségét.

A kultúrthanácsnok.

Régi pesti patríciuscsalád sarja.

A nagypapa több mint száz esztendeje, hogy a Budai Színház első zeneigazgatója, jeles zeneművésze és zeneszerzője volt, kinek nem egy zenei kompozíciója abban az időben divatossá vált.

Az apa a kereskedői pályát választotta. Mikor Kossuth hívó szózata elhangzott, sietett a szabadság zászlaja alá. Mint tűzmester, sok-sok ütközetben kitüntette magát. Budavár ostrománál a Naphegyről ágyútűzzel törte a vár falát. Meg is sebesült. A golyót élete végéig testében hordta.

Fiát, dr. Purebl Győző kultúrthanácsnokot elsőrendű nevelésben részesítette, de váratlanul 12 éves korában árván hagyta.

— Ettől kezdve — úgymond a kultúrthanácsnok — mind a mai napig saját erőmből keresem kenyerem. Az élet iskoláját végigjártam, sok megpróbáltatáson estem át, megtanultam küzdelmesen élni, a fillért, a kenyeret megbecsülni, a munkát szeretni, jötevőimet, felebarátaimat tisztelni, a gyermekeket szeretni.

Az élet iskolája korán megnyitotta előtte a munkának és tevékenységnek egész sorozatát.

Díjnokévei után (ő volt a főváros utolsó egy forintos rapidíjasa) mint a közéletmezés nehéz problémájának jó ismerősét, a vágóhidak, vásárcsarnokok, vegyészeti intézet stb. előadóját a főváros Németország nagyobb városaiba küldte tanulmányútra.

Később a közigazgatási ügyosztályban valóságos úttörő munkát végzett. Részt vett a budapesti árumintavásár meg-

szervezésében, a kisebbik kiállítási csarnok megépítésében. az autonóm vámtarifa elkészítésében. Átszervezte a Budapesti Kisipari Hitelintézetet, hogy a háborúból hazatért iparosoknak, hadirokkantaknak hitelt nyújthasson.

Szinte kimerítő munkát végzett a háború tartama alatt és az azt követő keserves időkben, hogy a főváros lakóit tüzelőanyaggal lássa el. Fájdalmasan emlékezik arra az időre, mikor a Központi Városházán száz meg száz ember álldogált, hogy utalványt kapjon némi tüzelőszerre.

A kommun bukása után a fővárosban nem volt se fa, se szén. Purébl egyik pályaudvarról a másikra ment, nagy nehezen tíz vagon tűzifát össze tudott szedni és azt a pékeknek kiszolgáltatta, hogy Budapest kenyérhez jusson.

Az ipar és kereskedelem mennyi mindent köszönhet neki, nehéz volna elősorolni. Már mint tanácsnok sokat küzdött, többek között azért, hogy a tisztas és legitim kereskedelmet és ipart a háború folyamán betolakodott kétes elemektől megszabadítsa és a tisztességtelen versenyt megfojtsa. Kereskedelmi szerződések, vasúti, hajózási, postai egyezmények az ő munkájának sikerei.

Az ipar és kereskedelem kedvenc tárgyává vált, ezekből a közgazdasági egyetem meghívására habilitáltak.

Kiváló érdeme, hogy a főváros területén nagymennyiségű, parlagon hevert földből ma 25.000 holdon folyik a gazdálkodás és gyümölcsstermelés.

Öt év óta a székesfőváros kultúratanácsnoka.

— Izzada orcám, — szokta mondani — mikor a közoktatási ügyosztály tanácsnoki szobájába léptem, éreztem, hogy darázsfaszekbe nyúlok és szobám padlózata tövisekkel van kirakva.

Nagy harc elé nézett, de sikerült a békét, egyben a szükséges anyagi eszközöket megteremtenie s belevinni a köztudatba, mennyire fontos életkérdés ránk, boldogtalan magyarokra nézve a jövő generáció s hogy a főváros igényei a gyermeknevelés tanítás terén egyre fokozottabbak.

Mint kultúr tanácsnok átküzdötte a tanerők fizetésrendezését, megindította az iskolák építését, alapította a gyógy-pedagógiai iskolákat, rendszeresítette az iskolaorvosi és iskolanővéri intézményt, önállósította az iparostanoncok oktatását, bővítette és átszervezte az Egressy-úti kertgazdasági iskolát, létesítette a kertészképző iskolát, a felső-mezőgazdasági iskolát, megindította a gyermekvédelmet nagyobb keretekben, ugyancsak a gyermeknyaraltatási akciót. Ma évenként 18.000 gyermek nyaral és 21.000 gyermek üdül napközben. Megindította a tejakciót, megnyitotta az erdei iskolát s közreműködött abban, hogy az óvodák keretében gyermekotthonok létesüljenek.

Az igazi sportot ő vitte be az iskolába, hatalmassá tette a Budapest Sportegyletet, vezetése alatt épült a millenárius kis stadion.

Hivatali funkcióinak legnehezebb ideje a tanév kezdete esik. A kérvényezők, tanügyi állásra pályázók számtalanjainak ostromtüzeben görnyed. — Ilyenkor — úgymond — álmomból is gyakran felriaszt a kérvényezők hallani vélt esdeklése. Mit meg nem tennék, csak hogy nekik egy kis egzisztenciát nyújthatnék!

Pedig eddigelé 1800 tanügyi állást töltött be.

Melegen érző szíve minden tettén kiütközik, együtt érez az élet mostoha porondján küzdőkkel, maga is közülök került ki.

Dr. Purébl Győző, ki érdemeiért a felsőbbtség elismerését nyerte nem egy ízben (polgári érdemkereszt, kormányfőtanácsosság stb.), példányképül szolgálhat, miképen lehet a városi közigazgatás palesztráján nagy sikereket elérni a legnehezebb időkben is kitartással, komoly tudással, mélyen járó elgondolással.

Belső tartalma, humánus életfelfogása, emelkedett lelkiisége tagadhatatlanul a székesfővárosi „magistratus maior” egyik legelső rangú értéke.

Ma a fővárosi közoktatás élő programja!

A főispán

Árpád Mén-Marótot térdre kényszeríti s Eger, Gyöngös irányában elérkezik Hatvan vidékére. Itt a hadi tanácsban kijelenti, hogy most mindenekelőtt Gömör és Nógrád vidékét kell hódolásra bírni.

— Örs vezér vegyen maga mellé annyi vitézt, amennyit jónak lát, — parancsolá a honszerző — s induljon haladéktalanul.

A Hangony vize mellett lovasok ügetnek, mire a nap nyugovóra száll, elérkeznek a Sajó vizéhez. Pihenőt tartanak, a tábornúz mellett tanakodnak a másnap várható eseményekről.

Őszbe csavarodott hajú férfi lép Örs elé.

— Vezér uram, — kezdi a szót — hálám örök marad, amiért kincseit, családom tagjait nem engedted prédájára embereidnek. Siettem hozzád, hogy tanáccsal szolgáljak. A gömöri földvár innen félnapi járásra fekszik a Sajó mellett. Ott Zibolin zsupán parancsol, hatalmas úr messze vidéken, ki mint hallám, jöttötök hírére a Sajó, Túroc, Balog, Rima völgyéből, sőt a távolabb eső tájakról is összeparancsolta fegyvereseit. Tízszer annyi harcossal rendelkezik, mint te. Azt tanácsolom, ne kelj át a Sajón, míg erősítést nem nyersz.

— Szégyenszemre nem fordulhatunk vissza, — dohog a bikaerejű Bungur — fegyverünk éles, karunk acélos, nem ijedünk meg a magunk árnyékától.

A zsupán a magyarok elé siet s Hanva tájékán bukkan reájuk.

— Riadjon a kürtöd, — parancsolja a magyar vezér a széles vállú, domború mellű Kadocsának — hogy a Sajó vize medréből kiloccsanjon s a halottak új életre ébredjenek.

A magyar vitézek rettenetes rohamát az ellen alig állja, meginog a csatasora, de új hadrendbe sorakozik. Az ifjú bolgár leventék, Zibolin testőrcsapata, méltó ellenfélnek bizonyul, készebbek egymás után elhullani, de nem hátrálnak.

Mit ér a magyar hősiesség annyi ellenség ellen? Ha egy elesik, tíz áll helyette a csatasorba.

A kis magyar csapat látja a kikerülhetetlen véget s csakis azért küzd még, hogy minél több szolgát küldjön maga előtt a másvilágra.

Zibolin parancsot ad a magyarok átkarolására, már győztesnek hiszi magát, de ekkor háta mögött új harci kürt riad s huj! huj! kiáltással fergetegként tör reá egy lovas-roham. Fegyveres népe megzavarodik, egy része futásba kezd, őt magát a támadók vezére egy buzogánycsapással lesöpri lováról.

— A haldoklónak kérését hallgasd meg, — így szól a magyar vitézhez, aki halálra sújtotta. Leányomat, egyetlen drága kincsemet ne engedd közprédára, vedd oltalmadba. Szép, mint a hajnal csillaga, jó, mint egy jóságos tündér. Anyai ágon Keán, bolgár fejedelem unokája.

— Oltalmamba veszem, — hangzott a biztató válasz.

— Hős bajvívó, ki vagy? — Kérdi most Őrs vezér a segítségére sietett vitéztől. — Jókor érkezted. Magam is megsebesültem s már lemondunk arról, hogy a holnap napkeltét meglássuk.

— Hanva, Zuárd vezér hadnagya vagyok, — felel a vitéz. — Hogy Putnokot elfoglaltuk, tovább indultam emteremmel a Sajó mellett. Harci kürtöd hívó szavára ide

tartottunk, de a megáradt Sajón alkalmas helyet kellett keresnünk az átkelésre, különben előbb ide érünk.

— Sebem nem engedi, hogy tovább induljak, — folytatta Ürs vezér. — Vedd az én vitézeimet is magadhoz, sietve foglald el Gömör várát.

Hanva ezt emberül megcselekszi. Az elfoglalt várban találja a zsupán csodaszép leányát, magával viszi s később feleségül veszi.

Ez a vitéz a Hanva-nemzettségnek az őse. Vitézségének jutalmául Hanva és Runya határát kapta. Páratlanul szép táj. Petőfi az Úti rajzokban így ír róla: „Utam a Sajó völgyén, alacsony zöld és kék hegyek és halmok között vitt keresztül, melyek nyájasan üdvözlik az embert s vesznek tőle búcsút egymás után. Nincs szebb, mint folyvást tartó szép vidéken utazni. Minden új kilátásnak megörülünk s nem erünk rá sajnálkozni, hogy elhagyjuk, mert amint egyikből kilépünk, már ott vagyunk a másikban s így egyre csak gyönyörködnünk kell.”

De térjünk vissza Gömör vármegye egyik legrégebbi törzsökös családjához, a Hanvanemzettséghez. Tagjai megsokasodván, a XI. század derekán több ágra oszlottak. Kihalt közülök a Szkárosy, Nagyszájú, szkárosi Farkas, ma is virágzik a Hanvay, hanvai Darvas és a runyai Söldos-család.

Söldosék mindig nagy szerepet játszottak a megye életében mint szolgabírák, követek, alispánok. Jutott belőlük az utóbbi minőségben Borsodba is. IV. Béla alatt a váci országgyűlésen egy Söldos képviseli Gömör nemességét.

Söldos Tamás a XV. században élt, buzgó birtokszerző, egy adórajstrom a megye nagyobb birtokosai közé sorolja. Ővé volt Runya, Felfalu, Forró, Filler, részbirtokos Rás, Répás, Felsőhangony, Szásztelek, Méhi és Borosznokon.

Az alispánok közül kimagaslik Vince nagy iskolázottságával. A páduai egyetemen évekig tanult, tagja volt annak a nevezetes bandériumnak, mely a szép Beatrix

királynét Budára kísérte; Mátyás kedvelt embere. Sokszor üzték együtt a vadat a Királyhegy rengetegeiben. Humánus érzésből állítólag ő említette a királynak, hogy a megye urai túlkeményen bánnak jobbágyaikkal. Erre Mátyás félholtra kapáltatta őket.

Péter előbb Thököly lelkes híve, a megye követe az 1685-iki országgyűlésen, Buda visszavételekor vitézül harcolt, az ő dandárának is nem kis része volt abban, hogy a janicsárhadból, mely a várórség erősítésére sietett, álig ért csekély töredék a budai várba. Elesett a bécsi kapunál az ostrom utolsó napján.

Ennek az ősnemes családnak nemes hajtása dr. Soldos Béla, jelenleg Borsod és Gömör-Kishont főispánja.

Amint az államtudományok doktori diplomáját megszerezte, a megye szolgálatába lépett, aljegyző, később főjegyző, majd a cseh megszállás után Putnokon az alispáni teendőket látja el. Innen a belügyminisztériumba kerül. Volt lakásügyi kormánybiztos öt megyére kiterjedő hatáskörrel, zargondnoka a miskolci gör. kel. egyháznak, mindkét tevékenységeért a kormánykörök elismerését nyerte. 1924-ben ez egyesített vármegyék főispánja s egyben Miskolc város főispánja.

Minta főispán, homo nobilis et humánus. Megyéjében nincs ember, kinek kérését meg ne hallgatná, segít az ügyefogyottakon tanáccsal, tettel, pártfogásával. Sokat töpreng azon, miként lehetne a szegénység hóna alá nyúlni, fáradozik a szegényügy javításán.

Nagy építkező. A borsodmegyei Erzsébet-kórházat több osztállyal modernül kibővítette, mozgalmat indított a megyei szegényház építésére, szebbnél-szebb iskolaépületeket emelt.

Útépítési akciója páratlan. Sok törvényhatósági utat kiépített, azonkívül állami utakat. Hogy a többieket mellőzzem, az Eger—miskolci és a Putnok—aggteleki elsőrangú autót az ő buzgalmát dicséri. Az elsővel vármegyé-

jét közelebb hozta a fővároshoz, a másodikkal a világhírű aggteleki barlangot tette hozzáférhetővé és bámulatos szépségeit láthatóvá azzal, hogy bennt a barlangban betonhidakat építtetett, karfákat állított a csuszamlós, veszélyes utak mellé. Egyébként az országos barlangkutató társaság társelnöke.

Közigazgatási, kulturális és szociális tevékenységeért sok kitüntetésben, elismerésben volt része. Megyéjében jól megérdemelt szeretetnek, nagy tiszteletnek örvend. Putnok és Aggtelek díszpolgára.

Közéleti szereplése szerencsés, családi élete boldog. Hitvese, márkus- és batizfalvi Máriássy Erzsébet, igazi magyar úriasszony, ki mint a római Gracchusok anyja, legfőbb gondját fiai nevelésében, legnagyobb örömét azok előhaladásában találja. Tudja a boldog házaspár, hogy az elméleti tudás, nyelvismeret, milyen értékes az élet útján, hogy a tudás hatalom. Idősebbik gimnazista fiukat, mikor az idő engedi, külföldi útra küldik.

Dr. runyai Soldos Béla Kazár nógrádmegyei községben nagybirtokos. Kitűnő gazda, ki a hivatásos gazdák sorában is jól megállja helyét.

Közéleti szereplésével eklatáns példát adott arra, miként kell a hazát széleskörű tudással, szakadatlan munkával, férfias jellemmel, teljes odaadással, égő honszeretettel szolgálni.

A vasgyáros.

A görög rege Hefaisztoszt, a tűz sánta istenét tartja az első vasgyárosnak, egyben a kovácsok és műötvösök atyamesterének.

Olympuszi műhelyében sok fűjtatóval dolgozott, az isteneknek csodás műremekekkel kedveskedett, ércből palotákat emelt, páncélt, fegyvert kovácsolt.

Zeusz egy ízben maga elé parancsolja.

— Megőrülök a kínzó fejfájástól, — panaszodik neki.
— Tudnál-e nyavalyámon fordítani?

Hefaisztosz nem sokat teketóriázik, karddal a főisten fejére sújt s abból Athéné istennő ugrik ki teljes fegyverzetben. Zeusz fejfájása nyomban véget ért.

Bezzeg lett erre nagy becsülete Hefaisztosznak. Tejbe, vajba, isteni ambróziába fűrésztötték.

De Zeuszt egyszer valami csinjével nagyon felbosszantotta (ő istenségénél könnyen állt a harag, akárcsak manapság a nagyuraknál), lelökte az Olympuszról.

A nagy szaltó-mortáléban lábát törte. Azóta az Aetna alatt sántikál, ott üti a vasat markos legényeivel, a ciklopszokkal.

Régi görög írók Pontusz környékén keresik a vas anyaországát.

Kohászata több ezeréves, feldolgozását az ős egyiptomi és turáni kultúrának köszöni az emberiség. (Lám, hát a turániak is produkáltak valamit!)

A vas gyártásával Európában először a görögök foglalkoznak.

Árpádházi királyaink stájer és német telepeseket hívnak az országba, kik föllendítik: a vasgyártást. Dobsinának már a XIV. században volt vashámora.

Vasiparunk, melyet Rákóczi Ferenc hadi szolgálatba állított, valójában a múlt század derekán vesz nagyobb lendületet, mikor megalakul a gömörmezei vasművek egyesülete.

A Rimamurányvölgyi Vasmű Egyesülethez a nyolcvanas években csatlakozik a Salgótarjáni Vasfinomító s létrejön a mai Rimamurány-Salgótarjáni Vasmű Részvénytársaság, mely a világháború előtt bámulatos fejlődésnek indul.

Vezetői kiváló szaktudással, nagy energiával az üzemeiket a modern követelményekhez képest rekonstruálják, több más vállalatot affiliálnak.

A Rimamurány alaptőkéje ekkor 40 millió aranykoronát tett ki. Nyersvasban és nyersacélban közel egy millió tonnát produkált.

A trianoni katasztrófa birtokállományát széjjeldarabolta, affiliait vállalatait likvidálnia kellett.

A törzsvállalat üzemei is két ország területére szakadtak, úgyhogy Csehszlovákiában vannak az erdőbirtokok, a vasbányák; nekünk maradt az ózdi kohó-, acél- és hengerművek, a nádasdi finomlemezgyár, a salgótarjáni acélgyár és a kőszénbányák.

Ma ez a Részvénytársaság vasiparunknak legnagyobb büszkesége. Közel tizenötezer embert foglalkoztat, kiknek legtöbbje a társulat kolóniáiban lakik.

Ózdi telepét minapában meglátogattam egy német vasgyáros társaságában, kivel valamikor együtt koptattam a jénai alma-mater padjait.

A német sógort, ki a világ legmodernebb vasgyárait látta, az ózdi, nádasdi művek meglepték.

— Íme egy vasüzem, — szölt elragadtatással — melynek technikai berendezése vetekedik a legnagyobb gyárakéval, modern higiéniája, kulturális nivója bámulatos.

Hogy a vállalat újból megerősödött, üzemi ökonómiaja intenzíven fejlődött, üzleti politikája céltudatos, ezért dicséret illeti elsősorban mostani generálisát, dr. hámorei Bíró Pált.

Alighogy egyetemi tanulmányait itthon és a külföldi egyetemeken végezte, e vasművek szolgálatába állt. Előbb a társaság igazgatója, majd 1917 óta vezérigazgatója.

Jó ember, ki csak jóságot terjeszt maga körül.

A társulat modern iskolái, fürdői, kórházai, sporttelepei, a kényelmes magánlakások, színház, mozgóképteremek, elektromos világítás, vízvezeték, rendezett utak, díszes parkok elsősorban a vezérnek altruista nemes gondoskodását, áldozatkészségét dicsérik.

Mint az ózdi kerület országos képviselője választóíróil hon-atyailag gondoskodik. A szegénynek tüzelőt, élelmszert, pénzbeli segítséget (többek között összes képviselői illetményeit) nyújt, másokat mindig kész támogatni, minden egyes választója tisztelettel, szeretettel emlegeti nemeslelkü képviselőjét, ki bajában mindenkit mindig kész megsegíteni.

Kerületében több község díszpolgárává választotta.

Dr. hámorei Bíró Pál a közügyek terén is fáradhatlan. Mint a magyar béke delegációnak egyik ipari szakértője és mint a szanálási bizottságnak tagja igen értékes munkát végzett.

Parlamenteni felszólalásaiban főleg pénzügyi, közgazdasági kérdésekkel foglalkozik, mindig mélyrevágó szakértelemmel teszi.

Élénk részt vesz a Magyar Gyáriparosok Országos Szövetsége, a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara ügyeiben, társelnöke a Magyar Bánya- és Kohóvállalatok Egyesületének, tagja a Vámpolitikai Központ elnöki tanácsának,

szakosztályelnök a Statisztikai Értékmegállapító Bizottságban, a GyOSz alelnöke.

A m. kir. kereskedelmi főtanácsosi méltóságot a szó igaz értelmében kiérdemelte.

Szóljunk-e valamit a magánemberről?

Nemesen szép élete útján, hűséges szeretettel kíséri ritka szépségű hitvесе, a honfoglaló ős nemzetségbeli Abaffy Alice.

Boldog ember, ki szüntelen a boldogulás magvait hinti maga körül. Lelkes hazafi, kinek leghőbb vágya mielőbb megérni azt a szép napot, melyen a belopakodott idegen népség eltakarodik a történelmi Nagymagyarország drága magyar vérrel megszentelt földjéről.

Princeps philologorum.

Tudós és költő. Mind a kettő a javából.

Mintha a renaissance valamelyik világhírű humanistája, egy Janus Pannonius kelt volna életre benne, ki lelkében egyesíteni képes a tudós és költő ellentétesnek látszó szellemét.

Az ásító idő kilenc lusztrumot nyelt el azóta, hogy rövid nadrágú filozopternek készültem felcsapni.

Nagybátyám ugyan váltig intett: Ne lépj arra a szegényházi pályára, mely se rangot, se tekintélyt, se földi kincseket nem ígér.

Sajnos, nem hallgattam rá. Elégszer megbántam. Szomorúan kellett tapasztalnom, hogy a jámbor filozopter a diplomás kaszt páriája, kit vezető helyre sohase állítanak, ki az élet prímhagedűjén sohase játszik.

De tartsunk sort.

A classica-philologiai szakon idősebb társaink közül is messze kimagaslott egy vézna termetű, szerény külsejű ifjú nagy készültségével, hű memóriájával, bámulatos nyelvtudásával. Ez az ifjú Némethy Géza volt.

Ha sokoldalú tudós professzorunk, Ponori Thewrewk Emil Anakreonnak valamelyik költeményét magyar fordításában idézte, Némethy nyomban kész volt elrecitálni annak görög eredetijét.

Ovidius Metamorphosisát fordígtattuk görögre hexameterekben. Míg mi csak izzasztó munka árán tudtunk át-

vergődni egy-egy verssoron, ő játszva skandálta el pensumát a jólelkű Télyf Iván nagy meglepedésére.

Már akkor neki szántuk Thewrewk katedráját.

A hozzá fűzött reményeket túlon túl beváltotta. Crevit laude recens.

Tanulmányai végeztével gimnáziumi, 25 éves korában egyetemi magántanár, az Eötvös-kollégium, majd a kolozsvári egyetem, 1912 óta a budapesti egyetem nyilvános, rendes professzora.

Életét folytonos munkában élte. Irodalmukat minden évben értékes művek tömegével lepte meg. Majdnem száz könyve és disputatiója, nyolcvan kritikai dolgozata óriási munkaerőre vall. Magyar, latin, német nyelven egyaránt elegáns stílusban ír.

Homérosz, Anakreon, Cato, Cicero, Ovidius, Tacitus, Vergilius (de ki tudná elésorolni a sok klasszikus írórt?) szövegét ismertette, magyarázta bátran, szerencsés kézzel, mély belátásból fakadó intuitióval javítgatta.

Leginkább a latin irodalom vonzotta. Kedvelt költője Vergilius és Ovidius. Az előbbinek életéről és műveiről írt. Ezért a montuai királyi Vergilius Akadémia tagjául választotta.

Szerény, nobilis, úri lelke harciassá válik, merészen tör lándzsát, ha a tudomány igazán csorba esik.

Nyelvünk ismerete milyen kis körre szorul, mutatja a következő eset.

Jakoby, boroszlói professzor 1905-ben azt fejtegette a „Reinisches Museum” c. folyóiratban, hogy a görögök nem ismerték az elégiának lírai szellemű faját. Munkájában egy szóval sem említette Némethyt, ki pedig ezt a kérdést már két évvel előbb világosabban kifejtette. Jakoby erről később értesülvén, készségesen elismerte Némethy elsőbbségét ebben a kérdésben.

Prudentia, doctrina, sapientia jellemzi tudós filológusunkat, ki egész lelkét, szívét az antik világnak adta. Annak

szellemébe nálánál mélyebben magyar elme sohase hatolt.

A lipcsei Ribbeck, a berlini Vahlen egykori jeles hallgatója ma világszerte szaktekintély: princeps philologorum, a klasszikus filológusok atyamestere.

Hatvanadik születésnapján, 1925-ben az Egyetemes Philologiai Közlöny Némethy-Emlékfüzetet adott ki.

Huszonyolcadik évében a magyar tud. Akadémia levelező, nemsokára rendes tagja, ma harmadízben megválasztott elnöke a nyelv- és széptudományi osztálynak. Nagy szónoki készséggel tartott elnöki üdvözlő beszédei klasszikusan szépek, mélyrevágó gondolatoktól terhesek.

A poézis ragadós betegsége — ahogy maga mondja — fiatal éveiben őt is elfogta, de csakhamar búcsút mondott neki, hogy egy emberöltő múltával költői tüze újra lángot vessen.

Székét a Kisfaludy-társaságban Helena és Faust című tanulmányával foglalta el.

„Legszebb jutalom, — hangoztatta — amit a hellenizmus tanulmányából nyerhetünk, szellemünk felszabadulásának öröme, amikor érezzük, hogy a minden bilincset széjjeltört gondolat akadálytalanul szökken föl a legszedítőbb magasságokba olyan vakmerően és olyan szabadon, mint Goethénél Helena és Faust frigyének nemes gyümölcse, az ég felé szálló Euphorion.”

„Az ész tragédiája” megkap gondolati mélységével. A pantheista istenség égi tüze borzalommal látja, hogy az ember gyilkolásra használja esztét, az istenség adományát, azért elhatározza, hogy ismét étherré éget mindent.

„Az ember és az Isten”-ben keresi az Istent, de a régi vallásokban nem találja. A természetben, a világegyetemben hallja az igaz Isten szavát s így kiált fel:

„Uram!

Te nagy, te szép Világ! imádlak én:

Hü gyermeked megnyugszik kebelén.”

Költészetéből őszinte érzés, kifinomult kultúra árad felénk, maradandó értékűvé teszik a mélyenjáró gondolatok, a hatalmasan átfogó erő, a forma tökéletessége.

A világ zajától távoli emlékek, eszmék világában él. Álmodozik az elmulasztott boldog órákról, melyek soha vissza nem térnek. De minek is térnének, hiszen ő csak álmodozott a szerelemről, belekóstolni nem merészkedett.

A great old man.

— Isten vezérelje kegyelmedet, járjanak szerencsével!

— Búcsúzkodik szépséges hitvese Legh Istvántól, ki ezúttal felcsapott ezüstvértű keresztes vitéznek.

— Szerelmetes felem, — szól a távozó férj — a messze keletről is hozzád fog szállni minden gondolatom.

— Félholtra szomjúhoztam ebben a pokoli országban,

— panaszkodik Endre király a főpohárnoknak. — Nosza, fiam, ne sajnálj néhány üdítő csöppet abból a gyöngyöző badacsonyiból.

— Uram, királyom, ha négyfelé hasítottasz, akkor se tudom parancsszódat megfogadni, boros tömlőink immáron mind kiürültek.

A jó királyt e végzetes kijelentés úgy szívéen találta, hogy szentsírt, szaracént faképnél hagyva, dolgavégezetlenül haza sietett. (így beszélnek a rossz nyelvek, én nem mernék rá hitet tenni.)

Legh ispán el-elmaradozott a főszeregtől: a keleti népszokásokat ismergette.

A damaszkuszi rabszolgavásáron hiúz tekintetű levantei kalmár alkudozik egy szerecsenleányra, kinek homlokán valamiféle ezüstszalag fénylett, ajka rózsát szorongatott.

A levantei hosszas alkudozás után megveszi a leányt s mivel az húzódozott, korbácsütésekkel hajtotta maga előtt.

A keresztes vitéz ezen módfelett felháborodik, a kal-

márt amúgy istenigazában megkorbácsolja s a leányt, (miután az árát leolvasta), magához elszólítja.

— Mi a neved?

— Zulejka, — s alázatosan porba hull uj gazdája előtt.

— Kelj föl, kövess!

Boldogan eldicsekedett Legh fűnek-fának, hogy szerelmes feleségét ezzel a feketebőrűvel fogja meglepni.

A sors másként határozott.

A levantei a megalázásért bosszút esküszik. Napokon át titokban követi a keresztes vitézt. Egy éjjelen törrel a kezében, sátorába akar lopakodni; de megbotlik valamiben. Zulejka, ki a sátor nyílása előtt aludt, a zajra felébred s meglátván a levanteit, éles sikoltással adja urának tudtára a veszedelmet.

A rabszolgakupec törével átdöfi a leány szívét, majd menekülni próbál; de Legh vitéz üldözőbe veszi s a fejét halálba hasítja.

Ez a Legh ispán a honfoglaló Pécz nemzetség sarja, a nagyapponyi Apponyi grófok őse.

A tragikus véget ért Zulejka emlékére ekkor került a családi címer pajzsára a szerecsenfej, homlokán ezüstszalag, ajkai között hervadó ezüstrózsa.

Hihetetlen merészség, ha a magamfajta minorum gentium, — ki csak primitív lúdtollal kontárkodik, — gróf Apponyi Albertnek aranysugarakban pompáskodó zsenijéhez nyúl, nemes arcélenek megrajzolásába fog, hiszen azt már annyi elhivatott aranytoll megcselekedte: egész kis bibliothékát összeírtak róla.

A nyolcvanas évek végén a császárnak nem épen ízletes, ellenben sótalan kenyerét fogyasztottam. Életemnek eme harcias, de nem épen virányos korszakát elviselhetőbbé tették azok a pompás ebédek, amikre P. országos képviselő, a későbbi igazságügyminiszter meginvitált.

Egy ilyen kedves alkalommal azt találtam tőle kérdezni, hogy képviselőtársai közül kinek a tudását értékeli magasra.

— Ha fiskálist keresel, öcsém, itt vagyok én. — Mosolyába némi büszkeség vegyült.

— Hát Eötvös Károly?

— Tehetség, de maradi ember, nem tanul, a vén cigány módjára mindennap egy nótát felejt. A törvény előtt is mesél, a paragrafusokat hasból citálja. Minapában a királyi fiskus is rácsapott erre a kóklerkedésére.

— S ő védekezett?

— Maga az ügyész, — humorizált — magának azt jobban kell tudni.

— A parlament más kitűnőségeiről is óhajtanék némi fogalmat alkotni.

— A jogtudományban jeleskedik Szilágyi Dezső, a régi és új Magyarország jeles tollú megfigyelője Grünwald Béla, neves polihisztor Pulszky Ferenc, sokat ígér a fiatal Berzeviczy Albert; de mindnyájunk közül mesze kimagaslik gróf Apponyi Albert mélyrevágó tudásával, csodás szónoki talentumával.

— Sokan aulikusnak tartják.

— Nagy tévedés. Igaz, hogy aulikus atmoszférában nőtt fel, de az nem tudta lelkéből az igaz magyar érzést kioltani. Ideális hősiességgel küzd nemzete igazáért. Az imént lezajlott véderő vitában is fényesen kiviláglott, hogy a magyar nemzeti érzés elhivatott apostola.

— Sa tehetsége?

— Páratlanul sokoldalú. A világkultúra magaslatán áll, kire bármely nyugati nagy nemzet büszke lehetne. Bámulatos szorgalmú autodidakta, ki széleskörű tanulmányokat végzett a politika, filozófia, szociológia, szépirodalom terén, meg a tatár tudja mi mindenben. Nagy tudású polihisztor, nemes veretű politikus, szociális bölcselő, sima diplomata, fáradhatlan kultúrvezér, megkapó szónok, valóságos Demosztenezs.

— Nyelvismeretei?

— Második Mezzofanti, ki angol, olasz, francia, né-

met nyelven úgy szónokol, akárcsak anyanyelvén.

— S mint magánember?

— Szívjósága végtelen, humora páratlan, megjegyzései szellemesek, sohasem bántók. Egész lelki világa a jó emberé, ki a jót úgy árasztja magából, mint a virág az illatot.

— Sokan hibául rójják fel neki, hogy konzervatív politikus.

— Az együgyűek, kik nem tudják, hogy a konzervatív világfelfogás sohasem volt ellensége a nemzeti fejlődésnek, a szociális haladásnak.

— Mások politikai ingadozását kárhoztatják, hogy elhagyva konzervatív, aulikus barátait, a mérsékelt nemzeti párthoz szegődött s most állítólag a függetlenségi vizekre készül evezni.

— Amice, Bismarcknak is a szemére vetették, hogy nem következetes politikus. Következetes az ökor, — felelte erre a nagy államférfiú, — amely mindig szénát eszik.

Gróf Apponyi Albert a nemzeti politikában mindig ideális önzetlenséggel, nemesen küzdött. Megvetette a fortélyokat, nem ismerte a megalkuvást.

Bátran, férfiasan szállt szembe a bécsi körökkel, valányszor a magyar nemzet tekintélyére, jogaira törtek.

Nem szűnt meg hangoztatni, hogy a politikai tényezőknek nem szabad mást szolgálni, mint a nemzetet.

Mindig szabatosan, logikusan, világosan kereste nemzetének igazát, melyet nagyok, szabadnak akart látni. Mikor észrevette, hogy a gravaminális politika idejét multa, nem szűnt meg hangoztatni, hogy célunk a gazdasági megerősödés legyen, az válik nemzetünk szilárd alapjává.

A közigazdasági, pénzügyi nagy vitákat számtalan egészséges, tervszerű ideával gazdagította, régesrégén kimutatta a földbirtokreform szükségét, javasolta a munkásbiztosítást, a rokkantadót.

Hányszor fakadt ki a nemzetietlen szellem ellen, mely

a nemzetiségi iskolákban kezdett terjedni. Látta a parasztság elproletárosodását, sürgette a munkásvédelmi törvényt, a kisipar fejlesztését.

Két ízben ült a kultuszminiszteri székhelyben. Három fontos elvet hangoztatott, ezek: az ingyenes népoktatás, a tanítóság jobb javadalmazása, a népesedés politikai fontossága.

Aranymondása, hogy európaivá kell válnunk, törzsökös nemzeti erényeink sérelme nélkül.

Karitatív tevékenységének hangos szószólója a Budapesti Poliklinikai Egyesület, a Stefánia Szövetség stb. stb.

Az interparlamentáris tanácskozásokon megbecsülhetlen szolgálatokat tett hazájának még a béke idején, mikor is érthetővé igyekezett tenni közjogi helyzetünket, nemzeti vágyainkat.

Apponyi Albert ma a világ legelismertebb szónoka. Erős baritonjának kellemes, tömör csengése tüneményes, csodás hangszer, a legszebb, legtökéletesebb muzsika, tüzesen sziporkázik, megrázóan harsog, viharzóan dörög, búbjosan zeng, a hangok szivárványának összes színeit hallatja, mint a szférák zenéje.

A retorika zseniális művésze, ki mindig eszmei magaslaton áll, ki egyéniségével, lelki, erkölcsi szépségével messze kimagaslik, ki bűvös orgánumával, kifogástalan előadásával hallgatóit mindig elvarázsolja, lenyűgözi.

A szónoklás terén hozzáfogható sikert aratni, a szív és ész húrjain hasonló virtuzitással játszani hazánk fiai közül csak Kossuth Lajosnak adatott meg.

Elbűvölő szavát ma is emlegetik az amerikaiak, kikhez Washingtonban a Capitol előadói emelvényéről szólt.

Nunc venio ad fortissimum virum: a békedelegátushoz.

Napnál világosabban mutatta ki, hogy a trianoni békediktátum tudatlanság, rosszakarat szülöttje, melyben lábbal tiporták a nemzetközi jogot, ellenségeink hipokrita vádjai alapján. Az állítások, adatok, miket ellenünk felhoztak, egytől-egyig gonosz kitalálások, hamisak. Kimutatta, hogy

a magyar kultúra életképes, életre érdemesült, nem mese, hanem valóság, mely a művelt emberiség figyelmét, kiméltét érdemli.

— Mert vannak — úgymond — örök igazságok, melyek az emberiség közkincsei, emberöltőkről szállnak át a másokra. Ilyen Magyarország joga, igaza, ezt elnyomhatják, ideig-óráig lábbal tiporhatják, de előbb-utóbb talpra fog állni.

Lehetett-e igazunkat bölcsebben, szebben, ékesszólóbban hirdetni? Szemükbe vágta a lelketlen kufároknak, kik ránk kényszerítették a trianoni parancsszavakat, hogy a történelem könyörtelenül fog ítélkezni felettük, rájuk fogja sütni a nemtelen bosszúvágy, léha könnyelműség, szégyenletes tudatlanság bélyegét.

Mindenkor lángoló hazaszeretettel, lelkének gigászi nagyságával, tüneményes retorikájával állt hazája igaz ügyének szolgálatába. Hogy diadalt elfogult ellenségeinken nem tudott aratni, az nem kisebbiti, nem múlatja el az ő érdemét; hiszen Trianonban előre kimérték tragikus végünket s ott akkor a hazug kitalálások szemétdombját igazságunknak égig verő szövétneke, zengő harsonája se tudta volna sarka alá tiporni.

A mai magyar élet horizontján csudásan világító szövétnek, felhőket karcoló piramis, kinek fénye fenn hirdeti a világnak a magyar igazságot.

Fején a tél hava, fehérje, lelkében a tavasz örökzöld reménye.

Bizalommal, hittel, reménykedéssel tekintünk az ősz patriarchára, ki bölcs elméjével várja a pillanatot, mikor léphet ismét porondra a magyar igazságért.

Az út, melyen ő jár, a magyar igazság útja. Annak végén ott világlik az ő politikai szentháromsága: a haza integritása, a magyar alkotmány, a koronás király.

ő a magyar nemzet élő lelkiismerete, ki el akar vezérelni bennünket az ígélet, a feltámadás útjára.

Találóan mondta Rákosi Jenő: Apponyi Albert ma a legnagyobb harmonikus magyar lélek, kinek a szíve jó, talentuma gigászi méretű, agyveleje páratlan, jelleme karra-
rai márvány, magánélete tiszta, szívjósága végtelen, élet-
módja egyszerű, vallásos érzése mélységes.

Fenséges élete, tüneményes szónoki képessége, apostoli
önzetlensége, ideális lelki világa előtt máris leborult a hal-
hatatlanság.

Magister elegantiarum.

Aran y hullás Endre királyunk sok dínom-dánom után végre elhatározza, hogy széjjelnéz a Szentföldön.

Harci kürtjének harsonájára fényes, próbált had gyülekezik. Tízezer lovas alkotja kíséretét.

A székely vitézek dehogyan maradtak volna el a kis hadi kiruccanástól. Chaba és Makó hadnagyok vezérlete alatt csatlakoztak a király seregéhez.

Sपालatóban hetekig várakoznak a velencések hajóira, melyek őket a Szentföldre voltak elszállítandók. Makó vitéz a várakozás unalmas óráit a dalmát bikavér buzgó hörpintgetésével szokta elverni. Hajóra szállva a bor ereje, no meg a háborgó tenger ugyancsak ködös állapotba ringatta a jó vitézt, ki Zára körvonalait megpillantván, emígyen kiáltott fel: Jeruzsálem!

Azóta mondják arra, ki nagyon is messze esik valamtól: Annyira van tőle, mint Makó Jeruzsálemtől.

A boldogtalan Makó hadnagy leghőbb vágya, hogy a Szentsírt láthassa, nem vált valóra. Sós hullám sodorta le a hajó fedélzetéről s falánk cápagyomor lett korai temetője.

A Szentföldre Chaba egyedül vezette a székely dandárt. Vitézül verekedett a törökkel, kurdokkal, ostromolta a Tábor-hegyen levő várat; de villámzó kardja nevezetes dicsőséget nem szerezhetett, mert Endre királynak nem volt maradása, hazatért dolgavégezetlenül.

A nyugtalan király azonban érdemes tettet is cseleke-

dett: megfürdött a Jordán vizében, hozott magával tömérdek csodatévő ereklyét s mindezekért később kidukált neki. a „Jeruzsálemi király” címe.

Chaba vezér eleget duzzogott, hogy olyan hirtelen haza kell térnie.

— Nem parádézni jöttem én ide, — mondta — hanem harcolni, a pogányt innen elűzni.

Nem is hagyta el többé Erdély bérceit, akárhogy csalogatták.

Ez a Chaba vezér a hodosi Hodossy-család őse.

Sok-sok száz esztendővel később egy Imre nevű ükunokája az ősi fészket elhagyta, Sárosmegyébe költözött, hol régi nemességét kihirdették. A család címerébe akkor került a kiterjesztett fekete szárnyú sas fölé az arany korona.

Egy későbbi Imréről, a budapesti ügyvédi kamara szép-emplékü tiszteletbeli elnökéről többet tudunk, ki mint Deák-, majd nemzeti, később pedig Tisza István-párti képviselő, negyven éven képviselte a sárosmegyei kisszebeni kerületet. A múlt század nyolvanas, kilencvenes éveinek parlamenti csatáiban számottevő debattőr. Szava milyen súllyal esett a mérlegbe, kitűnik abból, hogy a király három ízben külön kihallgatásra kérte a parlamenti helyzet megbeszélése végett.

Ennek az Imrének fia dr. Hodossy Gedeon.

Miután Aesculapius összes tudományának doktorává avatták, külföldre indult. Bécs, Berlin, München, Róma, Koppenhága, Stockholm, Szentpétervár, Moszkva, Párizs egyetemlein öregbítette orvosi tudását.

Hazatérve a belügyminisztérium közegészségügyi felügyelője, majd helyettes kormánybiztos, később főfelügyelője lett. A tanácsköztársaság a maga szempontjából megbízhatatlannak tartván, útilaput kötött a talpa alá. A bolsevizmus bukása után a népjóléti minisztérium miniszteri tanácsossá és mint ilyen az Országos Munkásbiztosító Pénztár élére, mely tudvalevőleg a bolsevizmus főfészke volt, miniszteri biztossá nevezte ki.

Szociális és közegészségügyi téren széleskörű irodalmi munkásságot fejtett ki. Minden intézkedését, javaslatát a humánus emberszeretet jegyében tette meg.

A gyöngyösi választókerület, melyet most is képvisel, egyhangúlag választotta meg országgyűlési képviselőnek a keresztény gazdasági és szociális párt programjával. A parlamenti bizottságokban tevékeny szerepet vállal, parlamenti beszédeiben mindig fejezi ki a szegyet.

Tagja a székesfehérvári és Heves vármegye törvényhatósági bizottságának, gróf Tisza István és Prohászka püspök utódjaként elnöke a Leánykereskedelem Elleni Egyesületnek. A Képzőművészeti Társulat igazgatója, igazgatósági tagja a MOVE és Orvosszövetségnek, dísztagja, igazgatósági tagja számos társadalmi, sport- és szakegyesületnek.

Nunc venio ad virum maxime agilem ac amabilem: az Országos Kaszinó Igazgatójához.

Az Országos Kaszinóban éveken át a háznagyti tisztseget viselte. A háznagy tartja kezét a kaszinó életterén, ő irányítja annak egész szellemét. Hodossy Gida fajának forró szeretetével karolta fel az Országos Kaszinó ügyét, melynek tagjai a nemzetfenntartó középosztályból kerülnek ki. Felismerve ezen osztálynak a háború és a forradalmak utáni helyzetét, olyan meleg otthont teremtett tagjai számára, ahol nemcsak társadalmi, de hazafias, kulturális és szociális igényeiket is kielégíthetik. Sűrűn rendezett tudományos felolvasásokat, művészi hangversenyeket, társas vacsorákat, teás estéket, billiard-, sakk- és vívóversenyeket. A fővárosunkban megforduló külföldi előkelőségeket, tekintélyeket, művészeket vendégül látja, tiszteletükre társas összejöveteleket rendezett. Jelszava: utile cum dulci. Ma a kaszinó egyik igazgatója.

Valóságos iskolapéldát adott arra, miként kellene szegénysorsú főiskolai ifjúságunk nehéz helyzetén könnyíteni. Az ország kaszinóigazgatói tanfolyamra járhatnának hozzá. Eltanulhatnak tőle, milyen dicséretes kitartással, egyéni szeretetreméltósággal szokta összehozni az általa sűrűn

rendezett Pro Juventute jótékony hangversenyek legelőke-
lőbb publikumát. A telt házak jövedelme sok-sok egyetemi
hallgató nyomorát enyhíti, kik hálával gondolnak a nemes-
lelkű férfiúra.

Rengeteg elfoglaltsága, társadalmi kötelezettsége mel-
lett Apollónak is áldoz. Több költeményét megzenésítették.
„Október” című verskötetéből kicsendül az érzés közvetlen-
sége, őszintesége, megkap forró honszeretete, meghat mé-
lázó világfájdalma, hazafiúi bánata.

Ezt a kötetet karácsonyi meglepetésül bájos hitvesének,
bártfaujfalusi Fábry Máriának szánta, kivel a legboldogabb
házasságban él, ki az ő lelki sebeinek legjobb orvosa.

„Augusztus végén” búcsút vesz a virágos rétek, lom-
bos erdőktől s így végzi:

Jövöre nyílnak új virágok,
A fákon új levél fakad,
S ki tudja, hogyha újra ősz lesz,
Nem-e síromra hullanak?

„Ite missa est”. Vége a misének, de a szentelt gyertyák
még égnek az oltáron, mint a költő szívében egykor a remé-
nyek. Jön a sekrestyés, koppantójával eloltogatja.

„Az oltár: a Hit, a gyertyák: a Remények,
És a durvakezű sekrestyés: az Élet”.

A „Régi határszélen” címűben szeretne szürke felhő
lenni, arra szállna,

„merről a Tárca kanyarog,
S ahonnan egyre jönnek hontalan magyarok”.

Kis falujának határában szeretne még egyszer bolyon-
gani, megnézni az ősi, elhagyatott házat, a vadvirágos völ-
gyet, a hosszú jegenyest, a temetőt, hol szerettei nyugosz-
nak, felhő szárnyaival magához ölelni az egész határt.

„Aztán megeredne keblemből a zápor,
Kisírhatnám magam, hogy senki se lásson,
Nem nyílhatna ajkam hangos panaszszóra,
Hogy ott jártam, senki nem is tudna róla,

Csak én tudnám, hogy a könnyeim áztatták,
Hazám szent határát, szülőim sírhalmát”.

Hodossy Gidát úri modora, előkelő megjelenése az elegancia mesterévé teszi. Valóságos magister elegantiarum, kinek baráti készségét, előzékeny szívességét, nemes szívének melegét mindenki érzi, élvezi, akinek vele dolga akad. Elnéző mások fogyatkozásaival szemben, segítő kezet nyújt a nehéz sorban vergődőnek.

A gépészmérnök.

Kerek negyven esztendeje történt Felsőmagyarország kuruc fővárosában, Kassán. H. tanár, később a budapesti egyetem professzora azt találta mondani, hogy a magyarnak nincs kitartása, ami pedig főbenjáró defektus. Villogó szemű kis diák ugrik a katedra elé, e szókkal: Tanár úr, magyarnak születtem, meg fogom mutatni, hogy igenis van a magyarnak kitartása.

— Nesze fiam, — mormogja az ecetes gyomrú H. — ebben a füzetben 1200 német szó van, ha három nap alatt megtanulod, elhiszem, hogy komolyan szóltál.

A villogó szemű diák ma dr. Varsányi Emil, gépészmérnök, a József-műegyetem ny. rk. profeszora, kormányfőtanácsos, vezérigazgató, gazdasági életünk egyik primipilusa, ki most is el tudja recitálni az említett szójegyzéket.

Ernyedetlen szorgalmát, éles elméjét, gyors felfogását, bámulatosan hű memóriáját, lelkének morális tisztaságát, krisztusi szeretettel párosult szerénységét az iskola padjából vitte élete útjára.

Az első magyar gépészmérnök, ki szaktekintély a legjelentősebb hazai iparágban, a malomiparban. A Széchenyi-alapította Pesti Hengermalomnak új épülete ma a legtekintélyesebb műmalmunk, beszélhetne erről.

A búzával alapos vizsgálatokat végzett. Filatelista összeköttetésekkel megszerzett a világ minden részéből mintegy 800 búzaféleséget, feldolgozta páratlan szorgalommal

fizikai, technológiai szempontból s oly csodálatos anyaggyűjteményt állított össze, hogy híre messzeföldet bejárt. S e csodálatos anyagot rendszerbe foglalta, szekrénybe helyezte. Jött a kommunizmus, a szekrény kellett valakinek, a nagyszerűen feldolgozott búzamintákat szétszórta s egy a maga nemében páratlan, talán soha meg nem ismételtető gyűjtemény elpusztult.

Mint a búza- és lisztisme legtekintélyesebb művelője a háború alatt a közgazdaság és élelmezés rettenetes idejében nagy tudását, kivételes munkaerejét ellenszolgáltatás nélkül hazafias lelkesedéssel állította a köz szolgálatába,

„Takarékos kazánüzem” c. tudományos könyvét ma is szerte használják. Több száz tudós cikke a Kazán- és Gépűjság, Molnárok Lapja, Magyar Mérnök- és Ép. Lapja, Magyar Iparos hasábjain jelent meg.

Gyakorlati irányú munkássága: gyárak létesítése, a racionális üzem feltételeinek megállapítása, biztosítás, a malomipar technológiájának kérdései.

A háború előtt éjt-napot töltött laboratóriumában, hónapokon keresztül kísérletezett, vizsgálta, milyen szerepük van a malomipari termékeknek az emberi táplálkozás terén. Felállította a saját szavával naturinnak nevezett elméletet, jóval megelőzve a vitamin theóriát. Felismerte, kifejtette a természetes tápanyagok nagy fontosságát szervezetünk egészsége tekintetében. Sikerét külföldi nagynevű tudósok magasztalták s további kísérletekre buzdították. De jött a viláégés ideje, vagyona oda lett azzal a tervével együtt, hogy beiratkozik az orvosi fakultásra s folytatja experimentumait.

Az ipar legfontosabb problémáit, nemzetközi politikáját, krízisét Varsányi Emilnél hozzáértőbben ma kevesen ismerik a mérnök társadalomban.

Meggyőzően fejtegeti, hogy a nemzet gazdasági erejének, felvirágzásának, vagyonosodásának igazi forrása az erők koncentrációja, a racionalizálás, az erkölcsi és anyagi

alapon nyugvó ésszerű munka. Főkötelességünk minden anyagot a maga helyén felhasználni, a melléktermékeket megfelelő módon feldolgozva értékesíteni. Egy belga-holland szerződésből kiindulva élénk tárja, hogy a közgazdaságra a technikai problémákon kívül nagy befolyása van a törvényhozásnak, a politikai megállapodásoknak.

Keményen védi a kisipart a nagyipari törekvések jogsultságának az elismerése mellett. Ebben és a középiparban nyugszik a nagyipar és kereskedelem fejlődési alapja és boldogulásának ereje. Ezeknek fenntartása pedig gazdasági életünk létérdeke. A kézműves ipar boldogulása senkinek sem fenyegeti a létét.

Minden sorából kicsendül a kisember megsegítésének közgazdasági szükségyszerűsége.

Technikus létére elismeri, hogy a technika az embernek bámulatos segítő társa, megélhetésünket könnyebbé, egyszerűbbé teszi. Hatalmas kultúrfejlesztő, mely nélkül sok-sok rabszolgá sűrögne mellettünk.

Varsányi dr., a magánember missziózik, prédikál, résztvesz minden tömegfelvilágosító kultúrmunkában.

— A technikai haladás — úgymond — miközben a természetnek számtalan rejtett titkát tárta fel, nem egy embert tett elbizakodottá, önhitté emelte az atheisták, szabadgondolkodók, materialisták hadát. Ezeknek jézus szavait kiáltom oda: Majd eljönnek az álpróféták, ellepik az én Atyám házát kufárok s teszik a világot latrok barlangjává.

— Vissza a természethez, a valláshoz, az erkölcsiséghez, — prédikálja buzgón. — A hit, a vallás kérdése az emberiség sorsát dönti el.

Majd tanulságul idézi számtalan tudós, író, költő nyilatkozatát a vallásról, kik mindannyian vallásos emberek voltak. Még Voltaire is, kit a szabadgondolkodók istentagadónak szeretnek állítani, ezeket írja: A világ léte, berendezése bizonyítja, hogy a világ teremtője mindenekfelett

állandó hatalmasságú és bölcsességű lény, ki nemcsak létesítette a mindenséget, hanem azt fenn is tartja.

A hallgatóság áhíttal lesi szavait, mint valami prófétaét, ki sokat töpreng azon, miképen lehetne a már nehéz idők bajait csökkenteni, a társadalom vészes felhőit elűzni.

Jó ember, ki az emberi nem boldogulásának ösvényét keresi, terjeszti az igazságot, a szeretet melegét. Az élet célját az erényben és a tökéletesedésben látja.

Mély vallásossága Isten keze művét sejtí mindenben. A nyomort szerinte csakis az erő, hit, vallás, erkölcs, munkaszeretet képes legyűzni. A munka, a szenvedés viszi előbbre az embert az eszményi tisztaság felé.

A szegények barátja. Az elesettet, kit az élet lesújtott, támogatja hitében, erősíti önbizalmában, megnyugtatja sorának közeli jobbrafordulásával. A gazdagot pedig Jézus szavaival inti meg: Mikor lakodalmat készítesz, hívjad a szegényeket, csonkabonkákat, sántákat, vakokat.

A nagy magyar mérnökök gárdájából való, ki a mérnöktársadalom érdekében is önzetlenül nagyon sokat sikeresen fáradozott. Nemes életét vizsgálva, Emerson hírneves író szavai jutnak eszünkbe: „Hivatásunk, amíg élünk, hinteni a tudás, a dal magvait minden irányban, hogy égalj, gabona, állat, ember szelídüljön s a szeretet és jólét vetése sokasodjék.”

Az alkotó munka fanatikusa, a magyar élet kincses házának buzgó munkása, gyarapítója, kit mélyen járó elgondolásai, tiszta fér fi jelleme az első sorokig emel, kinek komoly tudásával, leteríthetlen munkabíráásával csupán izzó faj- és hazaszeretete képes versenyre kelni.

Ő maga úgy látszik, legnagyobb ódaköltőnknek, Bersenyinek e sorait vette mottóul:

Letörlöm könnyeimet s megyek
Rendeltetésem pályafutásain,
A jobb s nemesb lelkeknek útján,
Merre erőm s inaim vihetnek.

A királyi nótáriusok országos elnöke.

Ma is emlegetik, — pedig azóta huszonöt év telt el — milyen lelkes odaadással, hozzáértő tudással vitte elnöki tisztét a budapesti joghallgatók tudományos egyesületében.

Az elnöki szék nagyszerű iskolájában acélozta logikussá gondolkodását, világossá érvelését, kitűnővé debattóri képességét. Ekkor szerezte a készséget, mellyel oly érthetően, meggyőzően tudja ideáit, elgondolásait hallgatói előtt kifejteni.

Dr. Lázár Ferenc, budapesti kir. közjegyző, főrend — ő róla szólunk — a fővárosi politika vezérkari munkájából bőven kiveszi részét. A közigazgatási, pénzügyi, jogi bizottságnak egyik legtekintélyesebb, legmunkásabb tagja.

— Most egy új városházi többségi párt kialakításán gondolkodom, melyben helyet találna mindenki, ki bízni tud a magyar jövő hajnalhasadásában, kit nemes hazafiság hevít, spontán életfelfogás jellemes, s ki a magyar faji szupremácia elengedhetlen szükségességét hirdeti s a minden áron való vagyonszerzés betegségében nem szenved.

— A keresztény községi párt pilléreim nyugvó többségi párt lenne ez, nem függvénye egyetlen országos pártnak se. Ma mi a helyzet a városházán? Paktumos kormányzás, melynél keservesebb el se képzelhető. Egyes vezető tisztviselők ingadoznak, kapkodnak, mert nem akadhat olyan bölcs, üdvös ideájuk, melynek megvalósulását előre jósolhatnák.

Azok közé a szerencsés választottak közé tartozik, kiknek a nemzetfenntartó nemes hivatás jutott osztályrészül.

Racionális, divinatórius elgondolás.

Az országos ügyekben Bethlen István híve.

— Ha egyébert nem, — szokta mondani — magában véve magasba ívelő külpolitikája miatt kellene őt támogatni.

A főrendiház egyetlen üléséről se marad el. Az igazságügyi, közgazdasági bizottságokban buzgó tevékenységet fejt ki. A legfőbb országos kir. fegyelmi bíróság tagja.

Ha valakit kellőleg megismerni, értékelni akarunk, kérdezzük meg tisztársait, mi róla a véleményük. Lázár Ferencet kollégái a legmagasabb értékűnek tartják, a budapesti közjegyzői kamara választmányi tagjának, majd a kir. közjegyzők országos egyesülete elnökének választották.

Egyházának hű fia. Mint a Bethlen Gábor-szövetség társelnöke egy ünnepi beszédében meggyőző elokvenciával fejtegette, hogy a vegyes házasságok intézménye nálunk magyaroknál mindenáron fenntartandó, nemzeti szempontból megvédendő. Alkotmánybiztosíték az, mely a magyar nemzet tagjait egybekovácsolja.

— Híve vagyok — úgymond — annak az irányzatnak, mely lelkesen öleli fel a keresztyén felekezetek harmóniáját.

Aranyszavak. Hozzátehetjük, hogy akik ok nélkül mélyítik a szakadékot a keresztyén egyházak között, saját édes anyjukat, a magyar hazát fojtogatják. A nemzet sírásói, kiket korbáccsal kellene a közélet mezejéről száműzni, bármilyen méltóságot viselnek, vagy viseltek is.

Lázár Ferenc a jó ember minden tulajdonságával rendelkezik. Segít szenvedő embertársain. Nevét sokan emlegetik hálával, kivált az V. kerületben, hol az általános közjótékonyági egyesület elnöke.

Szép, tartalmas az élete. Fáradságos dolgai végeztével siet családjá körébe, hol szerető hitvese, heyderi Devich Ilona, s boldogító gyermekkacagás várja.

Egyenes, rendíthetlen erkölcsi jelleme, mélyen járó elgondolásai, egyéni szeretetreméltósága mindenhol biztosítja számára a megbecsülést és tiszteletet.

A főszerkesztő.

Csajthay Ferencet, a Budapesti Hírlap illusztris főszerkesztőjét országszerte ismerik. Nála jobban, önzetlenebbül, nemesebben, a haza javára hasznosabban magyar újságíró aligha forgatta tollát.

A szebb magyar jövő bízója, törhetlen harcosa, ki a magyar igazságáért erejét mindig kész szembe állítani a nemzetköziséggel. Fenyegetéstől, fogak csikorgatásától nem ijedezik. A kommunizmus legvadabb dübörgésekor élete hajszálon függött s ő mint valami antik bölcs bátran, félelem nélkül nézte a fejére omlani készülő mennyboltot:

*Si fractur illabatur orbis,
Impavidum ferient ruinae.*

Hivatását nemesen fogja fel. A sajtónak első kötelességét, hogy mindig csak igazat írjon, nálánál magyar újságíró nem véste mélyebben lelkiismeretének táblájára. A hazugságot megveti, mint minden rossznak kútfejét. Lapját, a Budapesti Hírlapot magas nívón őrzi, piedesztálon tartja, melyre nem fröccsen a regényes színbe öltöztetett pletyka, se az álhír, se a holdkóros hírlapi kacsa szennye.

Nemzetének üdvét, Bethlen István gróf magasba ívelő politikáját hivalkodás nélkül, szerényen, úri gesztussal, de az igaz szó bátor kimondásával szolgálja. Névtelenül megjelenő vezércikkeiből biztos ítélet, lelkes fajszeretet, politikai éleslátás, sokoldalú tudás és mindig tiszteletre méltó objektivitás árad az olvasóra.

Legkiválóbb szerkesztőnek mondják. Egyben hűséges, jó kollegának, ki újságírotársainak mindig rendelkezésére áll, ha azok segítségére, támogatására szorulnak.

Puritán jellem, ki mindig csupán a köz érdekét szolgálta, újságírói hivatását vagyonszerzésre, nem használta, kitüntetést nem fogadott el, ünneplést elhárított magától.

Kimondhatja, hogy munkásságának méltó jutalmát tiszta lelkiismeretében leli. De féltékeny is a maga becsületére épenúgy, mint lapjának jó hírnevére. Ezért majdnem életével lakolt. Egy megszűnt nagy napilap szerkesztőjével pisztolyra ment. Ellenfelének golyója tüdejét járta át s hetekig élet-halál közt lebegett.

Zircen született 1862-ben. Inaséveit a Függetlenség, majd a Budapestnél töltötte. 24 éves korában a Budapesti Hírlapnak zenereferense és parlamenti tudósítója s mind a két rovat vezetésében kiforrott tudásával, előkelő írói kvalitásával figyelmet keltett. Csukássy József halála után a Budapesti Hírlap felelős szerkesztője, majd Rákosi Jenő után főszerkesztője lett.

Kiváló zszurnalisztikai képessége, törhetlen munkabírása, megvesztegethetlen, mélyre vágó judiciuma valóban legelőkelőbb napilapunk főszerkesztőségére predesztinálja.

Írói munkásságát honorálta többek között a Petőfi-társaság, mikor tiszteletbeli tagjának választotta.

Úri jellem, homo nobilis. Az Országos Kaszinó választmányi tagja.

A magyar testnevelés apostola.

„Ép lélek, ép testben” — kezdi a magyar testnevelés atléta termetű, élettől duzzadó apostola, Karafiáth Jenő.

— Eljegyzése a palaestrával mikor ment végbe? — kérdem.

— A sport szeretetét talán még Tündér Ilona rakta a bölcsömbébe. Nem dicsekvésből említem, hogy már gimnazista, majd egyetemi hallgató koromban néhány futó- és céllövőverseny győztese voltam. Elnyertem egyízben a honvédelmi miniszter serlegét. Mint ifjúsági elnök országos mozgalmat indítottam az egyetemi zászlóaljok megszervezésére, rendeztem Pestszentlőrincen a bajnoki hadi céllövőversenyeket.

— Természetesen még a sugaras békében, — vetem közbe.

— Úgy van. Már akkor hangoztattam a testnevelés fontosságát, országos megszervezését. Süket fülekre találtam. A világegésnek, összeomlásnak kellett elkövetkezni, hogy magunkra adjunk. Most, mikor nemtelen bosszú, sátáni gyűlölet, aljas hazudozás, vétkes tudatlanság nemzetünket a sír szélére taszította, ha élni akarunk, elsősorban és mindenkor arra kell gondolnunk, hogy léleekben is, de főleg testben erősebb nemzedéket neveljünk.

— Nekünk, — folytatja lelkesen — kiket anyagi bajok, tömegbetegségek kezdtek ki, nincs fontosabb ügyünk a testnevelésnél, ha a ma veszedelméből ki akarunk lábolni. Sta-

tisztikai adatokkal, meggyőző érvekkel számtalanszor hangoztattam, hogy a nemzetgyilkos tudóvsz ellen a sikeres küzdelmet csak a testnevelés, szabadtéri sport veheti föl.

— Célját elérte. Finis coronat opus.

— Hála a gondviselésnek. Magyarország a népegészségügy terén büszkén vallhatja magát úttörőnek, a testnevelés rendszerét helyesen választotta meg, központilag jól megszervezte. 1921-ben olyan törvényt cikkelyezett a Corpus Jurisba, melyet azóta több külföldi állam szórói-szóra átvett. Ennek az alaptörvénynek legkapitálisabb rendelkezése az, hogy kötelezi a községeket, városokat játszótérek létesítésére, fenntartására. Különös súlyt helyez a munkás-ság testnevelésére.

— Karafiáth Jenő — veszem át a szót — büszke lehet erre az úttörő munkára, az érdem oroszlánrésze őt illeti.

Elhárító mozdulatot tesz.

Az Országos Testnevelési Tanácsnak, ennek a legfelsőbb sportfórumnak, — melynek ez időben elnöke vagyok, — minden tagját egyformán áthatja a tudat, hogy a testi, szellemi nevelés fokozottabb fejlesztése, tökéletes harmóniája, darabokra tört hazánk elsőrendű feladatát képezi. A forradalom robbantotta mély szakadékok, melyek bennünket a jövő Magyarországtól elválasztanak, csak úgy hidalhatók át, ha a nemzet ifjúsága, a csonkaországnak őserőtől duzzadó és magabíró egyedüli reménysége felvértezett lesz az Élet elkerülhetetlen nagy küzdelmeire. Nemzeti céljaink elérésének talpköve a szellemi és testi erők harmonikus képzésében rejlik.

Karafiáth Jenő ezt a harmonikus képzést igyekezett fiatal kora óta saját személyében valóra váltani.

A sport fanatikusa a tudományokat se negligálta. Jogi és bölcséleti tanulmányai végén jogi és államtudományi doktorrá avatták, majd ügyvédi oklevelet szerzett. A Helikon berkeiben is otthon érzi magát; többek között biznyság rá „Akkordok” c. első verskötetete. Napi és hetilapokban sok

vezércikke jelent meg. Külföldi tanulmányútjain megfordult Anglia, Ausztria, Belgium, Dánia, Románia, Svájc, Német-, Francia- és Olaszország metropolisáiban.

Fiatalon nyerte el a királyi jogügyi igazgatóság tanácsosi székét, honnan 1919-ben elszólították belügyminiszteri politikai államtitkárnak, melyet nemsokára a miniszterelnökségi államtitkársággal cserélt föl. Mikor e méltóságáról lemondott, legfőbb elismerésben részesült.

Mint a parlament tagja a nagymarosi választókerületet képviseli. Egyben a háznagyi méltóságot viseli.

Hosszú volna elősorolni a számtalan Egyesületet, Szövetséget, Clubot, melynek dísztagja, elnöke stb.

Alig van társadalmi és kulturális mozgalom, szociálpolitikai és nemzetvédelmi kérdés, melyből részt ne kérne.

Egyik megalapítója volt az Önkéntes Őrseregnek, Magyarország Területi Épsége Védelmi Ligájának. Ez utóbbinak alelnöke volt. Az ő nevéhez fűződik a köztisztviselők passzív választójogának elismerése.

Mint országgyűlési képviselő úgy bizottsági, mint a plenáris üléseken sokoldalú munkát fejt ki. Az anya- és gyermekvédelem, a gyámügyi közigazgatás, vadászati törvény, magyar diákság felsegítése, a testnevelési főiskola felállítása és az ahhoz szükséges anyagi előfeltételek biztosítása, az ifjúsági játszóterek kötelező létesítése ügyében tett indítványait a Ház elfogadta.

A vármegyei tisztviselők, községi jegyzők neki köszönhetik, hogy mostoha javadalmazásuk ügyét a nemzetgyűlésen első ízben és eredményesen tette szóvá.

Több törvényjavaslatnak, így az első nemzetgyűlésen a választójoginak is előadója volt. Közérdekű interpellációi mindig nagy érdeklődést keltenek.

Mélységes fájdalom tükröződik arcán, mikor szóba hozom maradékhazánk boldogtalan sorsát.

— Mikor jön el, — szól fojtott hangon — a trianoni béke revíziója, melyért a parlamentben első ízben emeltem

szót, Pécs és Baranya felszabadításával kapcsolatban? Mikor lesz kézzelfogható eredménye a felvidéki püspökségek jogtalan betöltése, az érseki jogkörök fenntartása, a magyar véreinkkel elkövetett atrocitások megtorlása, a megszállt területeken levő sírhelyek, műemlékek nemzetközi oltalom alá helyezése, a magyar sajtótermékeknek ugyanott akadálytalan terjesztése, a rádió szabaddá tétele tárgyában a Házban elmondott gyöngé szavaimnak?

Így Karafiáth Jenő, ki értékes alakja a mai magyar közéletnek, a munka embere. Munkabírásánál csak szerénysege nagyobb. Mottója: Nil sine magno vita laboré dedit mortalibus. (Nagy munka nélkül az élet mit se szokott adni a halandóknak.)

A bírói sella curulis előtt is kész megjelenni, mint kiváló advocatus, ha kliensének ügyét igaznak, panaszát méltányosnak látja, mert hivatását erkölcsi magaslatról fogja fel.

— Ha majd — szokta mondani — a mi kezünkől kihull a zászló, az ifjaknak lesz kötelességük folytatni a megkezdett munkát, nekik kell a haza jövődjé érdekében mindent elkövetniök, hogy tudásban, erényekben felvértezettek legyenek, annál a generációnál, melynek meg kellett érnie az ország összeomlását!

— Nekik kell diadalra harcolniok Magyarország fel-támadását!

A folyammérnök.

Minapában isten tudja hányadszor nézegettem egykori iskolatársam, a tragikus végű Holló Barna pompás reliefjét a belvárosi ferencesek templomának a falában, bámultam báró Wesselényi herkulési alakját, amint csónakjába szedegeti Pest város fuldokló polgárait a 38-iki nagy árvízkor.

— Ilyen veszedelem manapság nem zúdulhat a városra, — szólal meg Szabó Nándor miniszteri tanácsos, a földművelésügyi minisztérium folyammérnöki ügyosztályának vezetője.

— A jó öreg Dunáról — mondám — alig tudom fel-tételezni az ilyen kegyetlen tréfát.

— Útjában akkor a csepeli jégtorlasz állította meg, — folytatja a folyammérnökök chefje. Miután emberkéz nem sietett az akadály elhárítására, visszafordult s bőszen haragjában Pest városára rontott. Szegeddel a Tisza még pogányabbul bánt el.

— Árvizes árvadiák hozzánk is került akkor a rimaszombati iskolába. A geológia tanára keményen ostorozta a magyar indolenciát. A hollandus — úgymond — a tenger árját is féken tartja, mi pedig Pató Pálként ölhetett kézzel túrjuk rakoncátlan folyóink kártevő kiruccanásait.

— Azokban a régi jó időkben — teszi hozzá Szabó Nándor — a folyamszabályozással alig törődött valaki. Szakértőnk ugyan nem hiányzott, száz év előtt élt a hírneves Vásárhelyi Pál, meg is tette a tőle telhetőt, de folyam-

átvágásokra, gátépítésekre anyagi erő híján alig gondolatot.

— A vízszabályozást — szólok közbe — még a hetvenes években se vették komoly feladatnak. Péchy Tamás közmunka- és közlekedési miniszternek az Alföldről egy ízben árvizet jelentettek. Kapja magát, a veszélyeztetett helyre leküldi vízibiztosnak Beöthy Aldzsi országos képviselőt abban a szent meggyőződésben, hogy a honatyai bölcsesség és tekintély többet fog érni a vízi inzsellér szaktudásánál. Beöthyt azonban az árvíz nem érdekelte, feléje se nézett, gondolván, magától jött, magától fog eltakarodni. Ellenben a zöld asztal örömeinek ezúttal se tudott ellenállni. Napok óta a „hazai csöndes” járta, mikor a miniszter rásürgönyözött: Vízi ügyben jelentést várok. Beöthy nem épen szakszerű válasza eképen hangzott: Vízi egy forint, úszom.

— A vízszabályozás elhanyagolása — hangsúlyozza a miniszter tanácsosa — mindig óriási károkkal jár. A folyó mellett lakó rettegve gondol a bekövetkezendő vízárra, mely vetését elgázolja, szénáját elhordja, házát romba dönti. Hogy ezúttal mást ne említsek, egy közleményemben kimutattam, hogy Baja fölött a Duna annak előtte számtalan kanyarulatban folyt és a partok elhanyagolása következtében szüntelen változtatta medrét; egy félszázad alatt öt kilométeres széles sávot barangolt be. Régi medrek, holt ágak, tavak sorakoznak ott egymás mellett.

— Hát a Tisza nem ugyanazt cselekedte? — kérdem.

— Szeszélyes kanyargásaival még nagyobb területeket tett értéktelenné, gazdaságilag használhatatlanná. Most azonban ő kelme is béklyóba szorult egységes szabályozási terv, rendszer alapján. Ma aligha írná Petőfi a Tiszáról:

Zúgva, bögve törte át a gátot,
El akarta nyelni a világot.

— Egyik munkámban előadtam a szabályozásunk főbb irányelveit az árvédelem, hajózás, jégelvonulás, vízlevezetés szempontjából. Arra kell törekednünk, hogy a folyók vize

minden vízálláskor egységes mederben folyjon le, legyen elég ereje a jégtorlaszok bontására. A nemzetközi hajózási kongresszusok rendkívül fontosak e téren. Közérdekű kérdéseket vitatunk meg, tanulmányozzuk a helyszínen az illető ország legérdekesebb viziműveit.

Amerikai úti jegyzeteiben beszámolt a philadelphiai kongresszus alkalmával nyert tapasztalatairól, a nagyszabású kirándulásokról (20.000 kilométernél hosszabb körutat tett), melyeken a vízi munkálatokat tanulmányozta. A keokuki hatalmas vízerőtelepről külön füzetben emlékezett meg.

Egyiptomról, a Nílusról a Mérnök- és Építészegyletben olyan világos előadást tartott, amelyet se nem hallottam, se nem olvastam a csodás országról és a világ leghosszabb, legrejtélyesebb folyó járói.

— Az egyiptomi duzzasztóművek — mondta többek között — rendkívül nagyszabásúak. Az Assuan melletti gátnak duzzasztó hatása 320 kilométerre terjed ki fölfelé.

— Egyébként — folytatja — a kairói kongresszus megnyitásakor Fuad király palotájában pazar fény és lucullusi lakoma várakozott ránk. Csodálatos hatást váltott ki a szép magas szál legényekből álló arabgárda, a színaranyba öltöztetett 80 koromfekete lakáj, kik az ételeket hordták körül.

— Port-Szaid kikötővárossal szemben az ázsiai parton egy új város alapkövetétele alkalmából tiszteletünkre nagy ünnepséget rendeztek és egyik óriás sátorban 800 ülőhely volt, a másikban teát szolgáltak fel az egész vendégseregnek. A két sátor alapterülete hatezer négyzetmétert tett ki. A padló, a tető, az oldalfalak perzsaszőnyegekből voltak összeállítva.

Szabó Nándor 12 külföldi, hónapokig tartó tanulmányútján Oroszországot kivéve, Európa minden államában megfordult. Tíz hivatalos külföldi utat tett Magyarország képviselőjeként. A brüsszeli nemzetközi állandó bizottság tagja, magyar vízügyi szakértő a Nemzetközi Dunabizott-

ság tárgyalásain, résztvett a párisi jóvátételi tárgyalásokon. Legutóbb Barcelonában járt a nemzetközi Energia-konferencián.

— Az önök miniszteri tanácsosa — beszélt egy német delegátus — a vízügyi kongresszusokon felbecsülhetetlen szolgálatot tett hazájának. Más államok mérnökeit felvilágosította Magyarország vízügyi munkálatairól, helyesen informált, eloszlatván a sok hamis hírt, alattomos hazudozást, amiket az önök kedves szomszédai, az utódállamok mindig raktáron tartogatnak. Támadásaikat a nyílt üléseken szaktudásával visszaverte. Előkelő, nagyvilági, udvarias fellépése, nyelvtudása megnyerte a kongresszusok vezetőinek meleg szimpátiáját.

A tanácsos nem hiába szokta mondani, hogy egy barátságatlan delegátus leányával ellejtett tánc, fényképfelvétel, udvarias tolmácsolás többet ér az általános megbecsülés szempontjából, mint a legtudósabb értekezés, vagy a megrendelésre írt újságcikk. Azt elhallgatja, hogy a kongresszusokon is a nők kedvence lett, akárcsak idehaza.

Agrikultur államban nagyot jelent, ha a folyamszabályozást elhivatott, lelkes, önfeláldozó egyén irányítja, ki minden erejével, páratlan munkabíráásával igyekezik megalapozni a szebb magyar jövődőt.

A képviselő.

Az emberi fejlődés története mindig érdekes. Szép az antik világ elképzelt aranykora, a biblia csodás paradicsomkertje, a bölcselők álma, hogy az emberiség útja a tökéletesedés, a boldogság magasztos célja felé vezet. De a föld mégse éden kert, mert itt ádáz küzdelmek, véres háborúk, jólét és nyomor, emelkedés és bukás, virágzás és hanyatlás váltogatják egymást, kultúrák omlanak össze, a jót lebírija gyakran a hitvány, a civilizációt a barbárság. Találón mondja Vörösmarty:

A világ örökké nem áll;
De amíg áll és amíg él,
Ront, vagy javít, de nem henyel.

Az emberiség néhány évtizedes javító munkája, előhaldása után ismét elkövetkezett a rontás, pusztítás ideje.

A háború fűriája egész rémítő mivoltában a történelem színpadára lépett. A népeket a gyilkolás, rombolás pokoli örülete szállotta meg. A négyesztendei világégés után nyakunkba szakadt az összeomlás, a patkányforradalmak, később a trianoni határ. Ez a földbarázda örök szégyenbélyeget süt azok homlokára, kik átkos könnyelműséggel, arcpirító tudatlansággal, aljas bosszúérzettel nem átalották hazánk testét darabokra törni.

A magyarországi kommunista uralomról a késő utókor a történelem lapjain ezeket fogja olvasni:

Az Úrnak 1919-ik esztendejében pedig a magyar világ

összeomlani készült. A szennyes kloákákból, börtöncellákból csöcselék tör elő, melyet idegenfajú, hollókarógású, gaz kalandorok vezetnek. A föld színéről el akarják törölni a kereszténység fenséges épületét, a krisztusi szeretet magas-tos tanaival egyetemben. Az emberi lélek nemes értékei, hazaszeretet, család, becsület stb. száműzésével le akarják fejteni az élet színborát, hogy az emberből, a teremtés koronájából, csak az állat maradjon meg legaljasabb ösztöneivel.

A katasztrófa láttára a jókat rémület fogja el, milliók undorodnak meg e világ aljasságától. Mindhiába. Ügy lát-szik, a keresztény műveltséget mi sem tudja többé megmen-teni a végpusztulástól.

De a gazok uralma, sátáni kegyetlensége, örült tobzó-dása, — hála a Gondviselésnek — néhány hónap után össze-omlik. A patkányok elmenekülnek, vagy a megérdemelt tör-vényfára jutnak.

A magyar fellélekzik, lázasan siet eltakarítani a romo-kat, megalapozni az újjáépítés művét.

A kommün bukása után a ferencvárosi polgárok egy radikális keresztény alapon álló párt megalakításához látnak.

A pártkör megalakult, most alkalmas vezér után nézünk. Egyértelemmel Buday Dezsőre, a csepelszigeti Közérdekű Ármentesítő Társulat igazgató-főmérnökére gondolunk. Nagyszámú küldöttség keresi föl a lakásán s kéri, álljon a keresztény párt élére.

Buday Dezső még mint reáliskolai diák egy fizikai tárgyú értekezésével megnyerte a Kisfaludy-Társaság nagy könyvjutalmát. Szegedi tanárai, hol kitüntetéssel érettségi-zett, sokáig büszkén emlegették jeles tanítványukat.

Kitartó szorgalmának, kiváló észtehetségének legekla-tánsabb bizonytsága, hogy a József-műegyetemen mérnöki oklevelet nyert 21 éves korában.

A gyakorlati életben tevékenységét a folyam- és kultúr-mérnöki kérdések kötötték le. Ármentesítéssel, belvízszabá-lyozással, iszapoló művek és új árvédelmi módok létesítésé-vel foglalkozott. Ezen a téren több találmánya van.

Az ármentesítés, belvízrendezés és az általános kultúr-mérnöki tevékenység kapcsán a többtermelés problémáját szolgálja, ennek érdekében a Mérnöki és Építészegyleti, valamint a Vízügyi és Hajózási Közlöny-ben irodalmi tevékenységet fejtett ki.

1910 óta a Csepelszigeti Közérdekű Ármentesítő Társulat igazgató-főmérnöke. Mint a meg nem alkuvó nemzeti irányzat híve, a Keresztény Gazdasági és Szociális Pártnak egyik legtevékenyebb harcosa. Mint a székesfőváros törvényhatóságának bizottsági tagja, a városi politikában a szigorúan vett keresztény nemzeti irányzat egyik fáradhatatlan munkása.

1922-ben Budapest székesfőváros déli választókerületében nemzetgyűlési képviselővé választott. 1926-ban mint a Keresztény Gazdasági és Szociális Párt déli választókerületének listavezetője, országgyűlési képviselővé választott.

1928-ban a teljesen tönkrement Ébredő Magyarok Egyesületét megmenti a pusztulástól, talpraállítja, 1928-ban az ÉME egyhangúlag országos elnökévé választja. 1929-ben a Társadalmi Egyesületek Szövetsége (TESz) társelnökévé.

Egész tevékenységét a kisemberek megsegítésére és a közélet önzetlen szolgálatában fejté ki. 1923-ban közhasznú és áldásos tevékenységéért Magyarország kormányzója a kormány főtanácsosi méltósággal tüntette ki.

A városi politikában bámulatos a tevékenysége. A városi közgyűlésen alig kerül szőnyegre olyan fontosabb kérdés, melyhez hozzáértő tudással ne szólna.

Mint országgyűlési képviselő 1927 óta minden év költségvetésének tárgyalásában igen élénk részt vesz. Elvei mellett kitart a győzelemig, nem taktikázik, mert azt tartja, hogy a politikában a taktika az elvek temetője.

A tollat is mesterien kezeli, világos, logikus okfejtésével meggyőzi az olvasót.

E sokféle munkája mellett ezernyi gyűlésen szólalt föl Budapesten és az ország különböző helyein.

Nem hiszem, hogy akad még országos képviselő, ki kerületének ügyes-bajos dolgait jobban a szíven viselné. Elve, hogy az emberek sorsának intézéséhez hideg fej, meleg szív, kemény ököl kell.

Beszédei, felszólalásai, az ügyefogyottak támogatása, a kérelmezők meghallgatása, kérésük valóra váltása az ő szobrának gránitból való piedesztálja. Ráillik a költő szava:

Boldog, ki éltében annyi jót tehete,
Hogy véle nem hal ki szép emlékezete.

Most, mikor zokog a magyar gondolat, sír a magyar sors; most, mikor ádáz szomszédaink sátáni vigyorgással lesik, mikor vérezünk halaira: most magyarnak lenni, súlyos kötelességet jelent. Buday Dezső azok közé a választottak közé tartozik, kiknek a nemzetmentő hivatás jutott osztályrészül, kik heroikus törekvéseikkel a magyar élet kincsesházát kívánják gyarapítani s alája olyan fundamentumot rakni, melyen az utánunk jövők biztosan megállhatnak, melyre biztosan építhetnek, melyen ismét magyar lesz a magyar.

Tiszta férfijellem, finom, nobilis családi életet él, hősi küzdelmeiből részt kér nagyműveltségű hitvese.

A jobb s nemesebb lelkeknek útján jár, melynek mutató tábláján az Üdvözítő szavai világítanak:

Én vagyok az út, az igazság és az élet!

A sebészet professzora.

Mikor hazánkra zúdult a török veszedelem, hogy századok verejtékes munkáját semmivé tegye, győtrelemre, veszedelemre fordult az ország. A magyar mindenkitől elhagyatva küzd, ereje fogytán. De az általános hanyatlást megállítja egy csodás, lelkes világ, mely a végházakban kelt életre.

A végbeli vitéz küzdelme, harca a nemzet küzdelme volt. A páros viadalok kora ez, mikor a vitézi hírnév az ideál, mely után a magyar harcos törtet. Erről regél a lantos diák, ettől visszhangzik minden végház. Attól nem fél a magyar vitéz, hogy vérén kell a sírhoz átgázolni, csak vitézi hírnevén csorba ne essék. Megtanulhatjuk tőlük, miként kell nemesért, jóért küzdeni, áldozni, meghalni.

Boldogasszony napján Losonc alá fényes magyar csapat siet, kibontott zászlókkal, trombitaharsogással. Egy minutummal sem később ugyanoda érkezik a füleki török had egy része.

Méhemet agát páros viadalra hitta a divényi vár egyik hadnagya. Nagy lehetett a sértés, mert a viadal élethalálra szól. A kezeseket (túszok) kicserélik, az igazlátókat megválasztják, a bajvívók helyükre állnak.

— Nem féltem én a mi hadnagyunkat — szól egy magyar harcos — gyors, mint a villám, bátor, mint az orozlán. A kontyos kutya, ki felégette a fél vármegyét, ma meglakol pogány tetteiért, fejét a divényi vár fokára tűzzük.

Jóslata bevált. A béget a divényi hadnagy a második összecsapásnál kiveti a nyergéből, saskeselyű módjára a földön fetregőre csap s fejét veszi.

Ez a vitéz divényi hadnagy, később egy dunántúli végház kapitánya, Verebély László, a Verebély-ek őse. Sok pogánynak vette vérét villanó szablyája, a kanizsai mezőn halt hősi halált.

Késő utódja, kiről e sorok szólni akarnak, ugyancsak emberek vérét veszi, de nem azért, hogy életüket vegye, mint vitéz őse tette, hanem hogy a kórt okozó testrészt eltávolításával a szenvedő beteget új életre keltse.

Legnemesebb emberi hivatás.

Ez a késő utód dr. verebélyi Verebély Tibor, a budapesti Pázmány Péter tud. egyetem illusztris orvosprofesszora. A családban ő harmadik generáció, ki Galenus tudományának apostolává esküdött fel.

A nagyapa Trencsén városának tisztii orvosa, jeles szemész, sebész és szülézmester, ki a szabadságharc küzdelmeiből férfias részt kért s ezért jutalmul Kufstein dohos börtönébe került.

Fia, László egyetemi magántanár, sebészfőorvos. Nálánál biztosabban az operáló pengét magyar orvos aligha kezelte.

Ennek a Lászlónak és a szépműveltségű überlingeni Pscherer Idának fia Tibor, a mai sebészet hírneves orvos-professzora.

Orvosdoktorrá a király gyűrűjével (sub auspiciis regis) avatták.

Mint a kórbonctan asszisztense kiváló munkát teljesített a kórbonctani intézet anyagának feldolgozásában. Beteg professzora helyett előadásokat tartott.

Sok tépelődés, álmatlan éj után mégis csak igazi szerelmeséhez, a sebészethez tért meg, hová hajlama kezdettől vonzotta.

Magántanári képesítését a fertőzőes sebészi betegség-

gek tárgyköréből nyerte. Nemsokára címzetes rendkívüli, majd Réczey professzor halála után nyilvános rendes tanár.

A világháború alatt első osztályú főtörzsorvos, három hadi kórház és egy rokkantügyi gyógyintézet vezetője.

Ma az I. számú sebészeti klinikát vezeti. Kit beteg sorsa erre a klinikára sodort, áldhatja istenét. Humánusabb elbánást, lelkiismeretesebb kezelést, mélyrelátóbb diagnosztikát, mesteribb operáló kést a Verebély Tibor professzorénál a világ egyetlen klinikáján se találhat.

Elnöke az Igazságügyi Orvosi Tanácsnak, rendkívüli tagja a Közegészségügyi Tanácsnak, levelező tagja a Magyar Tudományos Akadémiának, hová Balassa után a sebészek közül másodiknak került.

Első munkája már orvostanhallgató korában jelent meg. Ettől kezdve a magyar és külföldi szaklapokban közel kétszáz dolgozata jelent meg a kórbonctan és sebészet legkülönbözőbb kérdéseiről. A Sebészet három kötetes tankönyvét nagy elismeréssel fogadták.

Verebély Tibor biztos kezű operátor. Hányan és hányan gondolnak reá hálával, kiket az ő sebészi műtéte mentett meg az életnek.

Hallgatói tisztelik benne a kiváló tudóst, büszkén emlegetik szerencsésen operáló kezét, a szeretet és hála fűzi őket a humánusan gondolkodó, tudós professzorhoz, a magyar úrhoz.

A Corvin-koszorú tulajdonosa.

Princeps oeconomorum.

Az Esterházyak hazánk egy legfényesebb nevű, legvagyonosabb családja, mely ma négy grófi és egy hercegi ágon virágzik.

Századokon át sok-sok monda, költött hír, igaz történet vette őket a szárnyára.

Mesélik többek közt, hogy a fraknói várnak egy nagy barlangjában valamikor hétfejű sárkány tanyázott. Ha megéhezett, kikijárt a barlangjából s az eléje került embert, állatot fölfalta. Végül is az egyik Esterházy hatalmas buzogányával mind a hét fejét leütötte.

Borzalmas egy másik Esterházy asszonyának az esete, ki ura távollétében, jobbágyait kegyetlen kapzsisággal zsarolta, hajmeresztő dolgokat vitt végbe. Akire megharagudott, gúzsba kötve az éhhalál tornyába dobatta, hol a mérges hullóknak meg az éhhalálnak áldozatul esett.

Mindezt besúgták a hadból hazatérő férjnek, kit a gonosz asszony nagy ünnepséggel fogadott s büszkén mutogatta neki összeharácsolt kincseit.

— S te mindezt igaz úton szerezted? Népemet nem zsaroltad? — Kérdi a férj.

— Hogy gondolsz olyat?

— Van egy bajtársam, — beszélte a várúr lakoma közöttien — kinek, míg messze földön hadakozott, hitvese a jobbágyokkal kegyetlenül bánt, zsarolta, halálra robotoltatta őket, közülök nem egyet mélységbe dobott. Most azt kér-

dem töletek vitézlő, nemes uraim, mit érdemel az olyan asszony, ki ilyen tettekre vetemedik?

— Halált! — zúgták valamennyien.

— S te, kedves feleségem, mivel büntetnéd?

Rozália asszony elsápadt, de azért erélyes hangon mondta: — Kössék gúzsba s eresszék le az éhhalál tornyába.

— Magadról mondtál ítéletet, — dörmögi a férj elsötétült arccal.

Az elvetemült asszonyon az ítéletet nyomban végrehajtották. Áldozatainak csontjai fölött lebegett gúzsba kötve, kígyók sziszegtek rá. Hat napig hallották nyöszörögni, a hetedikén elnémult.

Lelke a torony körül kóválygott, míg férje a feljárom szellemet ki nem engesztelte a Rozália-kápolna felépítésével.

Az Esterházyak hercegi ága egyenlő rangú a mediatiszált nemzetségekkel, tagjai az uralkodó házak tagjaival rang-egyenlő házasságot köthetnek.

Az első herceg Pál nádor volt, ki a tudomány és művészet terén korá műveltségének magaslatán állt, a tollat is ügyesen forgatta.

„Ihol jön a hír, — írja a vezekényi csatáról — hogy a pogányság Gimesallyát rabolja. Nagyvezekény falunál eleibe állá Forgách uram a hadakkal, a gyalogság körül szekérből való sáncot csináltatván, maga is beállott oda gróf Pálffy Miklós urammal s Serényi Pál vicegenerális urammal együtt; bátyám uramat pedig jobb kéz felől szélről állatta. Meglátván azért az ellenség a mieinket, azonnal kétfelé választotta népét s mivel a mieink igen idején kezdtek löni, egyszersmind a két szárnyának ment, nagyobb része pedig bátyám uram seregére, — majd kétezerre való török — kikkel jól összelövöldözködven s alkalmas török is hullván le, végre a kevés magyarság megtolatott, ahol bátyám uram együtt menven Esterházy János urammal s Marci nevű inasával s vagy húsz lovassal, egy nagy, sáros pataknak szorítottat, a hol a ló megesven vele, gyalog sokáig harcolt s két

törököt is levágott, végtére a sok sebektől-ellankadván, életét dicsőségesen letette, azon körülötte levő szolgálóival együtt estve hat és hét óra közben, kit isten nyugosson az örök életben.

Másnapra kelve, fölkeresvén a testeket, találták szegény bátyám uramat Esterházy Ferenc, Tamás, Gáspár uraimékkal együtt, kik mindnyájan vitézül vészének el Istenökért és hazájokért”.

Λ hősi halált halt négy Esterházy emlékéért bronzoroszláni hirdeti.

A fraknói várban tömegtelen kincset, több ezer embernek elegendő fegyverzetet őriznek. Régi családi határozat szerint e kincsek rendeltetése az volt, hogy a török rabságba került Esterházyakat kiváltsák rajtuk.

— impozáns a hatás, — írta a múlt században egy angol főúr — melyet a XVIII. században épült eszterházi kastély kivált a látogatóból, nyugati kényelmével, fejedelmi pompájával, káprázatos fényűzésével.

— A hercegi család műkincsei nemhiába messze földön híresek. Aranyszövetű pamlagok, aranyvirágos, tájfestményekkel díszített faburkolatok, nagy, színes porcellánvázák, aranyasztalok, bronzóra, mely fuvolán játszik, egy másik, melynek tetején kanári madár ül, s valahányszor az óra üt megmozdul és kellemesen csicsereg, vannak karosszékek, ha rájuk ütnek, fuvolahangon játszanak.

— Százféle elmés bohóság, ritka értékű műdarabok sorakoznak egymás mellé.

— A nagy kiterjedésű parkban megbámultam a remetelakot, a kínai házat, az elisiumi mezők pompás szórakoztató helyét, Fortuna és Venus templomát és egyéb fantasztikus épületet, melyek hatása valóban impozáns. Az illatos rózsaterdön, fácskán, vadaskerten túl találtam a Monbijou bájos vadászlakot, körülötte lugasok, barlangok, márványmedencék, melyekben hattyúk úszkálnak.

Az eszterházi fejedelmi pompájú kastély valóban sok

zajos napot látott. Mária Terézia nem egy ízben múlatta vígan az időt falai között. Kíséretül örömmel szegődött melléje a külföldi követek gárdája.

— Kedves Rohan, érdemes volt-e ide fáradnia? — Kérdi a királynő a nőhódító francia hercegtől.

— Felség, Eszterháza francia földön is, ahol pedig a főúri kastélyok százai vetekednek egymással pompáskodo fényben, az első nagyúri rezidenciák közé számítana. Engem nagyon meglepett. Hát még óriás testőrei, mindegyike legalább hat láb magas. Pompásan festenek a vörös hajtókás, sötétkék kabátban, a fehér mellény és nadrágban, fejükön a sárga címeres, fekete medvebőr süveggel.

— Herceg, végighallgatta az Alceste operát? — kérdi most a királyné.

— Bámultam a csalódásig hű díszleteket, a tündéries átváltozásokat, a regebeli isteneket, kik a felhőkön lebocsátkoztak.

— S maga az előadás?

— Akárcsak a párisit hallgattam volna. Haydn dirigálása valóban művészi.

Térjünk át a jelenre.

A hercegi ág mai majoreszkója, Pál herceg, fiatal éveit az öregek bölcs előrelátásával éli.

Dicső ősei kardjuk villanásával, politikai éleslátásukkal szolgálták a hazát, ő gazdasági téren magaslik ki közéletünkben. Mintha azt mondaná: a harcok ideje lejárt és az efemer politika nem csábít; hanem miután agrárállam vagyunk, az agrikultúrában szeretném megmutatni, mire képes a magyar.

Ő maga jó példát mutat. Eszterháza, Kismarton, Kapuvár, Dombóvár stb. uradalmi valójában mintagazdaságok.

Minapában egy német földbirtokos járta be a hercegházi kezelésben levő uradalmait, lelkesen szólt Esterházy Pál birtokairól, melyeken olyan magas nívón álló agrikultú-

rat látott, mely kiállja a versenyt a világ legelső mintagazdaságaival.

Pál herceget minden tetteben nemes altruizmus s az a magasztos gondolat vezérli, hogy miképen tudna megkínzott, agyonsanyargatott hazáján leginkább segíteni.

Egyre járja a külföldet, hol éles szeme, éles indiciuma azonnal kiválasztja az értékeset a mezőgazdasági, vagy azzal kapcsolatos ipari termelés terén.

Említsük-e modern ipartelepeit, kapuvári húsgyárát, gőzmalmaikat, téstagyárát stb. stb.?

Lobogó hazafisága mellett nagy helyet kér lelkében a filantrópok nemeslelkűsége. Közcélokra mindig bőkezűen áldoz. Többek között nagyobb összeggel gyámolította a Magyar Tudományos Akadémiát, a Hírlapírók Nyugdíjintézetét. Milliókra rúg, amit a mai nehéz időkben nap-nap mellett áldoz a nyomor enyhítésére. Ínségben levő ember, ki a nemes herceg segítségét kéri, sohase távozik tőle üres kézzel.

Egész ember, kitől még sokat várunk, ki nagy őseihez méltóan igyekszik nemzete javát szolgálni.

Nincs ínyére, hogy e sorokat írjuk róla, de mikor magyar arcélekről szólunk, őt nem mellőzhetjük, Esterházy Pál herceget, hazánknak legelső földesurát, ki minden tétével azon van, hogy halálra kínozott, nyomorékká zsugorított országunknak miképen tudna leginkább használni s alája olyan fundamentumot rakni, melyen biztosan megállhatunk, melyen ismét magyar lesz a magyar.

A magyarok istene segítse meg nemes életének nagy munkájában.

A kultúrpolitikus.

Károly, lotharingiai herceg a Duna jobb, a bajor választó a bal partján húzódik seregével északról Pest-Buda felé, hogy Buda várát a töröktől visszavívja.

Az ostromló hadba gyűlnek Európa lovagvilágának képviselői, német, francia, spanyol, angol hercegek, grófok, bárók, kik halálraszántan küzdenek. De a várát csodásan védi Abdi basa, a legvitézebb török tábornok, ki jeles tüzérséggel, hadmérnökökkel és aknászokkal rendelkezik.

A török felmentő sereg, melynek minden támadását keményen visszaveri a herceg, most azon mesterkedik, miképen tudná pótolni a várbeli harcosok megfogyatkozott számát.

Akvinkum felől háromezer janicsár Óbudának tart. Felhéviz (ma Császár-fürdő) táján a csekély számú előőrsi levágja s az ostromló hadra tör. Már-már áttöri az ostromgyűrűt, mikor rivallnak a harci kürtök. Petneházy híres lovas brigádjának huszárjai oldalba támadják őket, ugyanakkor egy vértesezred a hátukba kerül.

A pogányt a huszárokkal versenyre kelve kaszabolják a vértések, kiknek herkulestermetű, sztentori hangú ezredskapitánya halálmegvető vitézségével emberfölötti hősiességet szuggerál katonáiba. A janicsárok csaknem utolsó száiiig elhullnak.

A hős kolonellus thunburgi báró Klebelsberg, ki a hosz-

szű felszabadító török háborút végigharcolta s grófi rangot nyert.

Vitézi tettének emlékét a család nemesi címerében két levágott török fej őrzi, (a monda szerint kardjának egy suhintásával két janicsár fejét szelte le) melyen ezüst griff ágaskodik.

A fouri családja azóta sok ágat bontott, legtöbbje a katonai élethivatás babérjaiért küzdött, ellenben gróf Klebelsberg Konstantinnak, a fejevári huszárezred kapitányának és alsó- és felsőéri Farkas Arankának a fia, Kunó, polgári pályára lép.

Az ifjú Kunó Budapest, Berlin, München egyeteméinek, a párizsi Sorbonne-nak tudósaitól sokat és örömmel tanul. Nyitott szemmel járja be Európa országait.

Évek múltán a miniszterelnökségen a nemzetiségi ügyeket intézi szerencsés kézzel; kiválóan ítélkezik a közigazgatási bíróságon, mint kultuszállamtitkár a népoktatás emelésén, közigazgatási rendezésén, a hajdudorogi görög kath. magyar püspökség létesítésén fáradozik. Vészes időben Tisza István maga mellé veszi államtitkárnak, a háborúban szervezi a rokkantügyet, elnöke a Hadigondozó hivatalnak.

A viláégés, forradalmak, vörös uralom, (mikor halálra keresik) a sűrű kormányválságok után a Bethlen-kabinet kultuszminiszteri székébe kerül.

Hálátlan dolog olyas valakiről írni, ki már elérkezett legjobbjaink közé, ki tetteivel öröklakást váltott magának a magyar történelem pantheonjában. Hálátlan, mert jólismert arcélét új világításba helyezni, új vonásokkal megrajzolni alig lehetséges. így pedig írásunk elcsépelet lesz, banálissá válik.

De mellőzhetjük-e gróf Klebelsberg Kunót? Nemrégiben azt mondta róla jénai iskolatársam, (ma német egyetemi professzor) hogy ő a mai magyar kultúrpolitika alkotó, teremtő génusza.

Első tette a szegedi, pécsi egyetemek megtartása, a debreceninek kiépítése. Finanziális összeomlásunk idején ezt csak heroikus elszántsággal tudta elérni.

— Nem hagyom — úgymond — pusztulni régi kultúránkat. Hajótöröttek vagyunk, kiket a vihar meredek sziklára sodort, hol alig akad csekélyke humusz, melybe meg tudunk kapaszkodni. Ez a humusz a kultúrfölény. Csakis ezzel győzhetjük le ellenségeinket, csakis tudás és művészi munkával tudjuk a világ rokonszenvét fölkelteni igaz ügyünk, a békerevízió iránt. „Magasztos célokot kell a nemzet elé állítani. Magyarországot Európa e részében kimagaslólván, a legműveltebb állammá tenni”.

Ez a magasba ívelő, távolba látó, mélyen hazafias elgondolás vezette a külföldi (Róma, Berlin, Bécs, stb.) magyar kollégiumok megszervezésében, a tanulmányi ösztöndíjak szaporításában, a tihanyi biológiai intézet alapításában.

Kiváltképen az utóbbi miatt gáncoskodnak, gúnyolódhatnak a parázfűjtató rövidlátók, kik nem is sejtik, hogy a biológia, az élet tudománya, ma a világ érdeklődésének központjában áll. Nálunk eddig elhagyatott volt. Tihanyi ott honának hármás a feladata: balatoni akvárium, tudományos kutató intézet és tanári továbbképző.

Λ külfölddel tudós kapcsolatot vett föl abban a meggyőződésben, hogy a népek szellemileg akkor művelődhetnek együtt legerencsében, ha kultúrpolitikusaik személyesen érintkeznek.

Látogatást vált Rómában, Berlinben stb. Tudós előállásaival nemzetünkre vonja a világ figyelmét.

Fedele, az olaszok nagynevű kultuszminisztere ilyen alkalommal mondta, hogy Klebelsberg gróf a magyar tudomány kiválósága, történettudós, államférfiú és kultúrpolitikus, ki a magyar tudományt a háború után megmentette, ragas színvonalra emelte.

— Nem hagyom — hangoztatja kultúrpolitikusunk —

az Alföld népét lemaradt, analfabétái százalmas állapotába;» hová több évszázados balsorsa kárhoztatta. Intenzív kujtúrával akarom kiemelni védtelen, könnyen kizsákmányolható helyzetéből, hogy a világ gazdasági versenyében állja a sarat. „Hazánk — találóan írja — Közép-Európa belvárosában fekszik és ha mi magyarok csak így kisebb műveltségű állam zsúpfedeles házában akarnánk élni, akkor lebontanák szegény zsúpfedeles házukat és más szerencsésebb nemzetek építenének itt palotát.”

Ezer meg ezer iskolaépület, a nép- és polgári iskolai, leányiskolái és leánykollégiumi törvény, a közép- és polgári iskolák, valamint a testnevelés reformja, a gyűjteményegyetem, a tudományos intézetek, társulatok anyagi megsegítése, a vidéki egyetemek pompás építkezései, a nőnevelés szeminárium faluvezetőnk nevelésére, mind az ő európai horizontú kultúrpolitikai programjában gyökereznek.

Közéleti szerepléseért a kitüntetések özöne árasztotta el. A Ferenc József, Vaskorona, Lipót-rend, a Finn Fehérróza, — az olasz korona-rend nagykeresztjének és az I. osztályú polgári érdemkeresztnek tulajdonosa, valóságos belső titkos tanácsos.

A Magyar Történelmi Társulat elnöke, több tudós -járáság igazgatósági tagja.

Aki meg akarja ismerni egész nagyságában, olvassa el a könyveit. Egyik hatalmas kötetének előszavában írja: „Valamennyi beszéd, hírlapi cikk és törvényjavaslat (melyek abban a könyvben vannak) egyetlen életcél szolgálatában áll. Akár a berlini vagy a római egyetem aulájában, akár a kecskeméti vagy szegedi tanyákon, akár a Balaton mellett vagy a nemzetgyűlésen beszéltem, mindenütt a magyar műveltség megmentését és felvirágoztatását igyekeztem erődhöz képest szolgálni.”

Német hangzású nevével ugyanitt érdekesen nyilatkozik: „Ha idegen hangzású nevet viselő magyarnak szabad valamibe különböznie a többi magyartól, ez a különbség csak

abban állhat, hogy a szenvedő hazát, ha lehet, még jobban szeresse.”

Emlékbeszédei, elnöki megnyitói aranyigazságokkal, zseniális ideákkal telvék.

Ma is fülembé cseng, amit Jókairól mondott a centennáriumkor: „A történet iránt fölkeltette az érdeklődést, pótolta a történetét; milyen nagy áldás ez történeti emlékeink nagy szegénysége mellett. Aki megaranyozva akarja megismerni a magyar történelmet, az olvassa el az ő történelmi regényeit, novelláit.”

A Bethlen Gábor-ünnepen a tudós historikus legmagasabb nézőpontjából beszélt. Intő szózata páratlan szolgálót tett a katolikusok és protestánsok békéjének: „Ha a vallás dolgában megoszlott kis ország nem akar alkotó elemire felbomlani, ha fenn akarja magát tartani, akkor kell, hogy minden kisebb jelentőségű ellentétén felül tudjon emelkedni a mindent összefogó nemzeti gondolat és a hazának mindenekfölött való szeretete.”

Mint kultúrpolitikus és publicista, az 5000 népiskolai objektum létesítése és a két alföldi egyetem elhelyezése és fejlesztése körül szerzett elévülhetetlen érdemei elismeréseit! a magyar Corvin-láncot nyerte el.

A magyar kultúrfölény érdekében fáradhatlanul járja az országot egyik határtól a másikig. Rábeszél, buzdít, lelkesít, alapít, épít ez a messzetekintő, hazáját, fajtáját nagyon szerető, reális kultúrapostol. Reálisnak nevezem, mert a páthoszt, szóvirágot messze elkerüli.

Jó úton jár, nemzetéért cselekszik. A mai magyar élet egyik világító oszlopa, hazánkban báró Eötvös József óta legkimagaslóbb kultuszminisztere. Működése főlemel lelket nemesít, élete tettekben gazdag, szinte kimeríthetlen: a munkás magyar ember eszményeként fog állani minden idők nemzedéke előtt.

A napi politika efemer sikere eloszlik, mint a rövid álom; de Klebelsberg K unó gróf alkotásai maradandók.

Elmondhatja Horáciusszal:

Exegi monumentum aere perennius.

Mi ugyancsak a római költő egyik verssorával kívánjuk neki:

Serus in caelum redeas!

Tartalomjegyzék.

	Oldal
Előszó	3
A tábornagy	5
A podeszta	15
Az államtitkár	21
A bíró	27
A képfaragó	31
A kultúr tanácsnok	39
A főispán	43
A vasgyáros	49
Princeps philologorum	53
A great old man	57
Magister elegantiarum	65
A gépészmérnök	71
A királyi nótáriusok országos elnöke	75
A főszerkesztő	77
A magyar testnevelés apostola	79
A folyammérnök	83
A képviselő	87
A sebészet professzora	91
Princeps oeconomorum	95
A kultúrpolitikus	101